

Lex vero ideo in igne datur, quia prævaricatores A dida apparuit, quia observatores legis ut sol ful-
legis igni traduntur : facies autem legislatoris splen- gebunt. Amen.

SELECTORUM PSALMORUM EXPOSITIO

Ex inedito ejusdem amplissimo Commentario in Psalmos excerpta.

(Ex codice ms. inclytæ Carthusiæ Gemnicensis in Austria publici juris fecit venerabilis D. P. Leopoldus
Wydemann, ibidem bibliothecarius. Edidit D. B. PEZIUS *Thesauri Anecd.*
tom. II, parte 1, pag. 95.)

AUCTORIS DEDICATIO.

(111) Christiano Patri verbo et exemplo relucenti ut speculum, commissum gregem ad pascua vitæ per
arctum callem ducenti Honorius devotus Christo servientium servus, devotæ orationis affectus, qua-
tenus cum apparuit Princeps pastorum, super omnia bona Domini constituatur in tabernaculis ju-
storum.

Studium tuum, venerande Pater, flagrans in Scripturis ardentem, ad opus quod jubes aggredi accendit
animum meum vehementer, et cymbam ingenioli mei impellit in pelagus intransnavigabile, sed tamen
flatu Spiritus sancti ac remis orationum tuarum aliquando transmeabile. Valido siquidem impulsu cha-
ritatis urges me subire præclarum onus fraternæ utilitatis, redundantiam videlicet supernæ dulcedinis
in Psalmis clausam stylo reserare; ac squalenti vase dulcem Spiritus sancti potum sitientibus justitiæ
propinare: quatenus hi qui psalmos jugiter ruminant, eximiam superni nectaris suavitatem interiori palato
sapiant; ne forte eis cœlestia verba, ut insipida aqua de ore profluant, aut ut fistulæ in organis inanem
sonum emittant. Cujus ardui operis dum penso magnitudinem, perhorresco: dum vero in eo perpendo
gratiæ plenitudinem, de injuncto munere hilaresco; confidens me omnium orationibus sublevari, qui meo
potuerint labore in scripturis adjuvari. Hoc igitur opus nomini tuæ dignitatis dedicetur, ac per te utilitati
fidelium publicetur.

Psalterium Gallicum autem, non Romanum, explanabimus, quia in nostris Ecclesiis illud psallimus.
Est autem Gallicum Psalterium, quod a septuaginta Interpretibus est translatum: Romanum autem
quod a Symmache, vel nescio a quo alio est interpretatum. Sunt enim sex translationes ab Ecclesia re-
ceptæ, videlicet septuaginta, Theodotionis, Symmaci, Aquilæ, et quinta editio cujus auctor ignoratur,
et S. Hieronymi. Nos autem septuaginta Interpretum translationem tractabimus, et ubi opus fuerit, de
aliis assumemus.

Quid sit et unde dicatur Psalterium?

Multa sunt indoctis de Psalterio dicenda; sed
pauca doctis summam stylo perstringenda. Psal-
terium est musicum instrumentum, decem chordis
distentum, triangulum, in modum deltæ litteræ for-
matum, et dicitur Hebraice nabla, et Latine orga-
num, inferius latum, superius concavum: quod
inferius percussum, superius reddit sonum. Ab hoc
instrumento hic liber Psalterium cognominatur, et
hymni in hoc instrumento decantati, psalmi deno-
minantur. Quod autem apud nos sunt rhythmici sci-
licet cantus certo syllabarum numero compositi,
fidibus citharæ apti: hoc sunt apud Hebræos psalmi
metro vario compositi, chordis Psalterii apti. Signifi-
cat autem modulatio cantus contemplationem, ipsi
vero psalmi bonam actionem. Ideo autem mysteria
hujus libri sunt per involucra et ænigmata tecta, ne
vilescerent omnibus aperta.

(111) Rubrica codicis Mellicensis, sæculo XIII, ab
Ottone de Veldsperg, priore Mellicensi exarati, est
hæc: *Incipit Liber Honorii ad Chumonem abbatem*

B

Quod ad logicam pertineat.

Philosophia est amor sapientiæ; philo quippe
amor, sophia dicitur sapientia: hæc dividitur in tres
partes, in physicam, ethicam et logicam; id est in
naturalem, moralem, rationalem. Physis namque
natura, ethys mos, loys ratio dicitur. Ad physicam
pertinet Genesis, quæ de naturis loquitur; Epi-
istolæ Pauli ad ethicam pertinent, quæ de mori-
bus tractant: Psalterium ad logicam, quæ et theo-
rica dicitur, eo quod de ratione divinæ scientiæ
memorat.

Traditur autem quod Psalterium in quinque die-
bus a David sit editum; et in quinque libris disten-
tum, per quinque millia annorum, per quinque vul-
nera Christi redemptum.

De titulo, intentione, materia, et auctore.

Titulus libri hujus est liber hymnorum: hym-
nus est laus Dei metricè composita. Omnes quippe

supra primam quinquagenam Psalterii. (Beatus vir.
Patri verbo et exemplo, etc.

psalmi in Hebræa lingua certo metro decurrunt : sed hoc translatores propter simplices minime servare curarunt. Titulus autem dicitur a Titane, id est a solè : quia sicut sol oriens mundum illuminat, ita titulus sequens totum opus illustrat. Intitulatur etiam liber Soliloquiorum de Christo, quia absque persona loquitur de toto Christo, scilicet de capite et corpore.

Intentio totius libri est nos hortari per imitationem Christo conformari : ut per ipsum redeamus ad summam gloriam, qua per Adam perdita venimus in summam miseriam.

Materia est Christus et Ecclesia, theoreticæ, id est divinæ scientiæ supponitur : utilitas, scire vitia cavere, bona agere; finalis causa, adeptio vitæ æternæ.

David rex et propheta omnes psalmos Spiritu sancto afflatus de Christo et Ecclesia composuit, titulos quasi quasdam claves apposuit : quia sicut janua clave aperitur, ita titulo intellectus psalmi reseratur. Quod quidam psalmi sub nomine *Asaph*, *Idithun*, *Ethan* vel aliorum intitulentur, non ideo fit, quia ipsi eos ediderunt, sed ut interpretatio nominum illorum denotetur. Quod autem quidam nominibus *Aggæi* et *Zachariæ* inscripti sunt, qui longe post David fuerunt; declarant manifestam sancti Spiritus inspirationem, cui omnia futura sunt presentia.

Qui et nomen Josiæ regis longe ante prædixit, et futura Christi mysteria, ut postea contigerunt, in psalmis descripsit. Porro trecenti viri fuerunt ordinati ad modulandum hoc opus ante arcam Domini, quibus quatuor præcentores præerant, *Asaph*, *Idithun*, *Ethan* et *Heman*; unde et quidam psalmi eis intitulantur.

De ordinatione psalmorum.

Psalmi non ordinatim, sed sparsim sunt a David conscripti. Post incensam autem a Chaldæis legem *Esdras* propheta novas litteras invenit, legem renovavit, psalmos in unum volumen redegit, ordinem ob certas causas dedit, titulos quasi claves ad reseranda occulta mysteria affixit. Traditur namque, quod David in primis *Benedictus Dominus Deus meus* ediderit; sed *Esdras* propter mysterium *Beatus vir* primum deinde cæteros in ordine sequentes posuerit.

De forma sive figura psalterii.

Psalterium, quod Christum et Ecclesiam concinit, forma sua corpus Christi exprimit. Dum enim inferius percutitur, superius resonat : et corpus Christi dum ligno crucis suspenditur, divinitas per miracula resonat. Delta, ad cuius formam Psalterium fit, quarta littera in ordine alphabeti notatur, et corpus Christi quatuor elementis compaginatur : sive Ecclesia, quæ est corpus ejus, quatuor Evangeliiis ædificatur.

Exprimit etiam Psalterium formam hominis, qui constat ex superiori et inferiori, corpore videlicet et anima. qui debet inferius percutere, id est corpus

suum jejuniis et orationibus affligere, ut sic superius possit dulce melos Deo reddere; juxta illud : Carnem macerant, Spiritum roborant. Quod fit in triangulo Psalterio, hoc est, in confessione Trinitatis : et in decem chordis, id est in decem præceptis legis. Chorda exsiccat, torquetur, extenditur : ita debet homo a carnalibus concupiscentiis exsiccare, virtutibus torqueri, charitate extendi, quia nulla operatio valet sine charitate; ut illud : *Si distribuero omnes facultates meas*, etc.

Decem chordæ, quæ in Psalterio extenduntur, sunt decem præcepta legis, quæ per Christum traduntur. Decem in quinque et quinque resolvuntur et quinque sensus in corpore Christi geminati reperiuntur : per quos decem chordæ dulciter resonant, dum decem præcepta operibus repræsentant. Unde licet Psalterium pro uno volumine computetur, tamen in quinque incisionibus quasi quinque libris distinguetur. Qui geminantur, cum de Christi divinitate et humanitate, vel de Christo et Ecclesia, vel de activis et contemplativis intelligantur.

De numero psalmorum.

In Psalterio centum et quinquaginta psalmi scribuntur : quia sicut olim diluvio centum quinquaginta diebus mundi scelus diluitur, sic crimen pœnitentis Ecclesiæ centum quinquaginta psalmis undis lacrymarum abluitur. Unde quinquagesimus psalmus pro pœnitentia, centesimus pro iudicio, centesimus quinquagesimus pro laude ponitur : quia nimirum qui hic pœnitet, iudicium evadet, et ad perennem laudem per Christum perveniet.

De mysterio psalmorum.

Hic liber scribit de capite et corpore et singulis membris, id est de Christo, et Ecclesia, et singulis electis. Unde aliquando caput Christi, id est divinitas; aliquando caput Ecclesiæ, id est humanitas; aliquando corpus Christi, id est tota Ecclesia; aliquando Ecclesia hic in terris peregrinans; aliquando Ecclesia cum Christo in cœlis regnans; aliquando sanum membrum, id est justus; aliquando membrum ægrotans, id est peccator loquitur : et inde est, quod personæ in psalmis ita varientur.

Spiritus sanctus de capite loquitur, uti ibi : *Beatus vir*, id est Christus, *qui non abiit* (Psal. 1), etc. Caput de seipso loquitur, ut ibi : *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (Psal. 11), etc. Spiritus sanctus loquitur de corpore, ut ibi : *Astitit regina a dextris tuis* (Psal. XLIV), etc. Corpus de seipso, ut ibi : *Dico ego opera mea regi* (ibid.), etc. Membrum sanum loquitur ut ibi : *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum* (Psal. LXXXV), etc. Membrum ægrotum ut ibi : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum* (Psal. VI).

Unde psalmi a fidelibus decantati tam vivis quam defunctis prosunt, sicut escæ solo ore sumptæ omnibus membris proficiunt : quia per verba Spiritus sancti tam defuncti quam vivi in libro vitæ scribentur.

qui in corpore Christi per unitatem fidei recensentur. Sicut enim infantes in baptismo fidem suam per paternos pronuntiant, sic indocti vel defuncti per ora psalmos canentium Deo supplicat. Anima quoque in suppliciis posita, quasi dolens membrum per os Ecclesiae clamat: *De profundis clamavi (Psal. cxxix)*, etc.

Hic liber est clavis caeli et janua paradisi: per hunc etenim caelum referatur, per hunc ad aeternam vitam intratur. Ideo ab hoc sumant omnes initium discendi, qui per libros sunt docendi. Hic liber inchoatur a beatitudine et finitur in laudis jubilatione, quia per Christum, qui est beatus vir, datur beatitudo, ubi est perpetua laus et dulcis jubilationis multitudo. Hic liber translative Psalterium, proprie David, specialiter et propter excellentiam Propheta nominatur. Unde aliquando legitur, sicut in Psalterio; aliquando sicut in David, aliquando sicut in Propheta scribitur: quod totum de isto libro dicitur.

Scriptura Veteris Testamenti Spiritu sancto auctore scribitur, et in tria, id est in historiam, in prophetiam, in hagiographiam dividitur. Historia est, quae praeterita narrat; prophetia, quae futura nuntiat; hagiographia, quae aeternae vitae gaudia jubilat. Hic liber in hagiographia locum possidet, quia laudibus aeternae patriae plenius refulget.

Nota.

Sacra Scriptura quinque modis intelligitur; aliquando ad solam historiam, cum praeterita narrat, ut ibi: *Formavit Deus hominem de limo et posuit eum in paradysum (Gen. ii)*. Aliquando ad historiam et allegoriam, ut ibi: *Jacob duxit uxores Liam et Rachel; quod ita in re fuit, sed activam et contemplativam vitam Christo jungendam praenotavit*. Aliquando ad solam prophetiam, cum futura praenuntiat, ut ibi: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium (Isa. vii)*. Aliquando ad solam litteram, cum aliquid mandat, ut ibi: *Non occides, non mœcha-beris (Deut. v)*. Aliquando ad solam allegoriam, ut in Canticis canticorum. Hi omnes modi in hoc libro inveniuntur. Historia, ut: *Initio, tu Domine, terram fundasti (Hebr. i)*. Historia et allegoria, ut: *Percussit petram et fluxerunt aquae (Psal. lxxvii)*; quod et in Christo et in eremo contigit. Prophetia, ut: *Benedictus qui venturus est in nomine Domini (Psal. cxvii)*. Sola littera, ut: *Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi)*. Sola allegoria, ut: *De torrente in via bibet (Psal. cix)*.

Hic liber ad formam mundi ordinatus cognoscitur, qui in tria tempora dividitur: quorum unum ante legem, aliud sub lege, tertium sub gratia computatur. Sic hic liber in ter quinquaginta psalmos partitur, in quibus universitas sanctorum invenitur. Primi quinquaginta psalmi quippe omnes justos praefert, qui ante legem ab Abel usque ad Moysen fuerunt; qui per poenitentiam ad jubilaeum, id est ad quinquagesimum remissionis annum, Christum

videlicet, annum Domini placabilem pervenerunt. Secundi quinquaginta psalmi omnes justos deprimunt, qui sub lege a Moyse usque ad Christum extiterunt, qui per misericordiam et iudicium Christum promeruerunt. Tertii quinquaginta psalmi omnes sanctos cantant, qui sub gratia tempore Christi usque ad finem mundi consurgunt: qui per charitatem, quae in *beati immaculati* describitur; et per ascensiones virtutum, quae in quindecim gradibus reperiuntur, ad laudes aeternae jubilationis perducuntur.

Psalterium non exteriori, sed interiori homini loquitur: sanctus enim Spiritus in eo loquitur, non carni, sed spiritui, et idcirco totum spiritualiter intelligitur. Unde sicut olim manna habuit omne delectamentum et omnem saporem suavitatis; sic carmen hujus libri habet omne spirituale delectamentum, et est convertibile ad omnem sensum cujuslibet intentionis.

Cum in choro psallitur, tunc sunt verba Ecclesiae Deum laudantis; cum a justo canitur, tunc sunt verba gratias agentis; cum a peccatore recitatur, tunc sunt verba veniam deprecantis; cum pro defunctis decantatur, tunc sunt verba animae de supplicio ad Deum clamantis: et quocumque se intentio canentis converterit, mox se sensus hujus scripturae affectui canentis conformabit. Cum maledicente maledicit, cum benedicente benedicit. Maledicit membra diaboli, ut ibi: *Maledicti qui declinant a mandatis tuis (Psal. cxviii)*; benedicit membra Christi, ut ibi: *Benedicti vos a Domino (Psal. cxviii)*.

His utiliter praelibatis expediti ad ipsum textum veniamus. Sequitur:

PRIMUS PSALMUS DE INCARNATIONE CHRISTI.

VERS. 1. — *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*. Primus psalmus non habet titulum, quia proprie est de Christo qui nullum habet initium. Hic etiam titulus omnium psalmorum scribitur, quia omnes per eum aperiuntur, dum omnes de Christo intelliguntur. Hic quoque monas, id est unitas nominatur, quia hunc describit, qui proprie unitas adoratur. Et sicut omnes numeri ab unitate procedunt, sic omnes psalmi ab hoc numerandi initium sumunt. Hic nihilominus caput libri nuncupatur, quia de capite Ecclesiae Christo scriptus commemoratur; sicut ab ipso Domino dicitur: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam (Psal. xxxix)*. Psalmus hic habet duas partes: unam *Beatus vir*, in qua Christi incarnatio et corpus ejus Ecclesia notatur; alteram *non sic impij*, in qua corpus diaboli demonstratur.

Materia hujus psalmi est Christus cum corpore suo, id est, cum Ecclesia fidelium: et corpus diaboli, id est multitudo iniquorum; et ultimum iudicium, et regnum justorum et supplicium malorum. Intentio ejus a malis revocare, et ad bona invitare, et ostendere genus humanum per Adam in miseriam lapsum, per Christum ad gloriam reparatum. An-

ctor est Spiritus sanctus, scriptor David rex et propheta.

Verba psalmi hujus sumpta sunt de prima ætate mundi ab Adam usque ad tempus diluvii. Quædam, quæ ante inceptionem psalmi subintelliguntur, de Adam sumuntur. *Beatus vir* de Abel, sed, *in lege Domini* de Henoch: *et erit tanquam lignum*, de ligno vitæ in paradiso; *non sic impii*, de gigantibus; *ideo non resurgunt impii in iudicio*, de diluvio: *Quoniam novit Dominus viam justorum*, de his qui in arca fuerunt; et *iter impiorum peribit*, de his qui in diluvio perierunt, sumptum videtur. Significant autem Christum cum universis electis per ultimum iudicium ad beatitudinem transiturum, et diabolum cum reprobis æternum supplicium subiturum. Hic psalmus tripliciter intelligitur, de Christo, de Ecclesia, de unoquoque electo. De Christo igitur in primis videamus, et ab ipso qui est principium tractandi, exordium sumamus. Adam terrenus et vetus homo infelix fuit, qui de justitia ad injustitiam, de beatitudine in miseriam, de paradiso in exilium, de vita in mortem abiit; *in consilio impiorum*, id est dæmonum malum sibi consiliantium. Et *in via peccatorum stetit*, quia in errore stabilis permansit: *et in cathedra pestilentie sedit*, dum malitiam posteris pravo exemplo docuit. Hinc tres mortes exprimentur, quibus omnes posteris Adæ involvuntur: quæ ex consensu, ex actu, ex consuetudine oriuntur. Diabolo namque persuadente homo consensit, dum vetitum a Deo concupivit. Et quia a statu rectitudinis abiit, dum Deo similis esse voluit, beatitudinem amisit et mortem animæ subiit: Et hoc *in consilio impiorum*, dæmonum, quorum consilium est justitiam deserere, et a Deo apostatare; et hæc est mors prima.

Et in via peccatorum stetit, dum concupiscentiam actu perficiens interdictum pomum comedit. *Via peccatorum* est transgressio mandatorum; et quia hanc viam est homo ingressus, ideo est etiam morte carnis depressus; hæc est mors secunda.

Et in cathedra pestilentie sedit, dum ex prava consuetudine malum exemplum aliis præbuit. Cathedra enim pestilentie est doctrina malitie; per hanc prolata est in hominem mors tertia, quæ est justa damnatio. Tali modo primus homo abiit et cum suis sequacibus periit.

Christus autem secundus Adam, cælestis et novus homo est. *Beatus vir*, qui homini beatitudinem contulit: dum semper Deus existens vir fieri voluit. *Qui non abiit in consilio impiorum* dum a justitia non declinavit in tentatione dæmonum prava sibi consulentium. *Et in via peccatorum non stetit*, quia peccatum non fecit; *et in cathedra pestilentie non sedit*, quia nec verbo nec exemplo ullum malum docuit.

Diabolum tribus modis tentandi eum appetiit, quibus et primum hominem devicit ac tribus mortibus victor subegit. Galem quippe Christo suasit, dum lapides mutari in panem voluit inanem gloriam

A suasit, dum saltum de templo dare monuit; avaritiam vel superbiam suasit, dum omnia regna mundi præbuit. Sed quia Christus victor exstitit, dum ad concupiscentiam non abiit, nec in vana gloria stetit, nec in avaritia sedit: ideo humanum genus a tribus mortibus, cogitationis, locutionis et operis redemit.

Sedere est regnantium vel docentium; pestilentia est libido dominandi, quæ ita omnes titillat, ut nec monachos intactos relinquat. *In cathedra pestilentie sedit*, qui prælaturam dominandi appetitu tenet. Cujus ambitionis ne cui daret exemplum, renuit Christus, homo Dominicus, a turbis in deserto oblatum sibi regnum. Supra dicta quidem Christus non fecit, sed quid?

B VERS. 2. — *In lege Domini voluntas ejus*. Lex Domini est mala devitare et bona facere, quod est justitia et dilectio; justitia quippe est malum devitare, dilectio bonum facere. *In lege Domini*, quod est justitia, voluntas Christi fuit, dum justitiam indeclinabiliter tenens, Patri obediens usque ad mortem exstitit. *In lege Domini*, quod est dilectio, nihilominus voluntas ejus fuit, dum suos in finem diligens pro eis animam posuit. Unde et sequitur:

Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Hoc est, in prosperitate et adversitate. In die meditatus est legem justitiæ, quando turbis eum regem constituere volentibus fugit; in nocte vero meditatus est legem dilectionis, quando Judæis eum comprehendere volentibus sive quærentibus ad passionem sponte occurrit. Sed et secundum tempus hoc in die, istud autem in nocte contigit.

C VERS. 3. — *Et ideo erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum*. Hoc est: ipse erit comparabilis ligno vitæ in paradiso plantato, de quo dicitur: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ quod est in paradiso* (Apoc. ii). Paradisus dicitur hortus deliciarum, et significat Ecclesiam, in qua sunt deliciae Scripturarum; locus voluptatis est, paterna majestas, æterna beatorum voluptas, fons inde fluens est Christus de pectore Patris manans; fluentia quæ paradysum irrigant, sunt dona Spiritus sancti quæ Ecclesiam fecundant. Lignum vitæ est sapientia, animarum vita; hoc lignum, scilicet Christus, est *secus decursus aquarum plantatum*: hoc est, secundum descensum Spiritus sancti in utero virginali incarnatum, cujus dona ubique ut fluentia decurrunt. Hoc *in tempore fructum dedit*, dum post ascensionem in tempore a Patre destinato, Spiritum sanctum apostolis misit. Vel, *decursus aquarum* est lapsus populorum, juxta quem decursum, non in cursu, arbor illa plantata fuit: dum Christus in similitudine carnis peccati, non in carne peccatrice, apparuit. Hæc arbor *fructum suum in tempore suo dedit*, dum corpus suum in edulium fidelibus dedit. De hoc tempore scribitur: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (Galat. iv). Aliter: *Decursus aquarum* est mortalitas hominum, juxta quem hoc lignum plantatum fuit, dum Christus mortalis ex-

stitit. Qui ad fluxum mortis decurrens ait : *Si in viti- A* *vidi ligno*, id est in fructifero hoc faciet ; *in arido*, id est in sterili, *quid fiet?* hoc lignum in tempore fructum dedit, dum reparationem humani generis in passione protulit. *Suum fructum* ideo dicit quia nullus alius, quantumlibet sanctus eum dare potuit. Vel, lignum vitæ est crux ferens Christum, fructum vitæ. Vel ideo Christus comparatur arbori, quia sicut arbor umbra protegit, fructu reficit : ita Christus in hac vita suos ab æstu vitiorum umbra suæ dilectionis protegit, et eosdem in futura dulcedine suæ contemplationis refocillabit. Hoc significatur per lignum vitæ in paradiso juxta decursus aquarum de loco voluptatis salientis plantatum : de cujus fructu qui comederit non morietur in æternum.

Arbor crucis est lignum vitæ in paradiso, id est in Ecclesia, plantatum secus decursus aquarum, id est juxta fluentia Scripturarum : quia passio crucis impleta est juxta præconia prophetarum. Hujus arboris fructus est Christus in ea pendens : de cujus corpore qui comederit, non morietur in æternum. De quo ligno subditur quod *fructum suum dabit in tempore suo*. Arbor crucis fructum in suo tempore dedit, dum in tempore passionis, sustinuit Christum pro salute humanæ redemptionis. Christus quoque fructum suum in tempore suo dedit, dum in die resurrectionis, fidelibus attulit gaudium æternæ exultationis ; fructum in tempore suo dedit dum in die ascensionis hominibus cælum contulit. Crux in tempore suo fructum dabit, cum in judicio apparens C Christum pro humano genere passum demonstrabit. Christus fructum suum in tempore suo dabit, cum post judicium Ecclesiam sanguine suo acquisitam Deo ac Patri reddet et se, ut est Patri coæqualis, ei manifestabit. De hoc ligno adhuc sequitur :

Et folium ejus non defluet. Folium arboris est doctrina de cruce passionis Christi ; sicut enim foliis fructus operitur, sic verbo doctrinæ opus vestitur. Sicut ergo folium palmæ imo ligni vitæ non defluet, ita promissio doctrinæ Christi pro operibus fixa permanet. Unde aperte subditur :

Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Sicuti ea quæ facta sunt per Adam in arbore prævaricationis, cesserunt homini in adversitatem : ita cuncta D quæ facta sunt per Christum in arbore passionis, provenerunt homini in prosperitatem. Sed et doctrina et signa et omne quod vel in passione vel resurrectione vel ascensione fecit, totum in prosperum humanæ salutis cessit. Et quæ in judicio adhuc faciet, prosperabuntur, dum hostes ejus per eum juste damnabuntur, justi digne coronabuntur. Hunc talem virum Spiritus sanctus exempli gratia humano generi proposuit, quasi dicat : Hunc bonum virum, qui non abiit, non stetit, non sedit in malo, vos imitamini, qui per primum hominem de summa gloria ad infimam pervenistis miseriam : ut in ista vita obumbret vos ab æstu vitiorum, et in futuro ad amissam reducat gloriam.

Hucusque de capite ; nunc videamus de corpore quod est Ecclesia.

Multitudo fidelium ab initio mundi usque in finem cor unum et animam unam habere scribitur ; et ideo propter unitatem fidei et unitatem dilectionis unus vir dicitur. Hic est *beatus* qui fide et operatione est beatitudini aptus : hic est *vir* dictus, quia viribus virtutum contra vitia est robustus. Hic *beatus vir non abiit in consilio impiorum*, dum fidelis populus ante Christi adventum, a cultura Dei non declinavit ad idololatriam terrore tyrannorum vel doctrina philosophorum. Beatus etiam vir non abiit in consilio impiorum, dum post Christi adventum Christianus populus a catholica fide non declinavit ad perfidiam terrore persecutorum vel persuasione hæreticorum.

B Et in via peccatorum non stetit ; quia in errore non diu permansit sed cito per eam transiit. *Et in cathedra pestilentiae non sedit*, quia idololatriam vel hæresim non docuit.

Hic tres virtutes, fides, spes et charitas notantur, per quas populus credentium repatriare conatur. Quia enim Deum verum et unum credidit, ideo ad idololatriam vel hæresim non abiit ; et quia futura bona speravit, ideo in errore non stetit ; in via enim peccatorum stare, est in errore perdurare. Et quia legem Dei dilexit, ideo in doctrina malitiæ non sedit. *Sed in lege Domini voluntas ejus*, subaudis, complendi.

Lex Domini est a Moyse veteri populo conscripta ; lex etiam Domini sunt Evangelia novo populo credita. Populi fidelis ante Christi adventum voluntas in lege Domini fuit, dum mandata legis implere studuit : populi Christiani voluntas in lege Domini fuit, dum præcepta Evangelii implere studuit. *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte*, hoc est, omni tempore versabitur in dilectione. In die meditatur legem Dei, quando in pace diligit amicos in Deo : in nocte hanc meditatur cum in persecutione diligit inimicos propter Deum.

Et ideo erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Arbor mittit radicem deorsum et stipitem sursum, de quo rami prodeunt, ex quibus folia exeunt : sub his fructus dependent, in quibus semina latent. Huic arbori dilectio comparatur, per quam multitudo fidelium ad alta scandere conatur. Radix quæ terræ infigitur, est dilectio qua proximus in terra diligitur. Stips ad alta surgens est dilectio Deum diligens. Rami arboris sunt variæ virtutes charitatis, folia sunt bona verba ; flores bona voluntas, fructus bona opera, semen sana doctrina. *Hoc lignum plantatum est secus decursus aquarum*, quia arbor charitatis fundatur super fluentia Scripturarum.

Aqua tria facit : sordes abluit, sitim exstinguit, imaginem reddit ; sic fons sapientiæ fluens de loco voluptatis, id est Christus de pectore Patris per charitatem sordes peccatorum diluit, sitim ignorantiae exstinguit, imaginem Dei animæ reddit. Hæc arbor fructum suum in tempore suo dabit, quia charitas

aliquando contemplationi vacat, aliquando actioni A insudat. Hujus arboris folium non defluet, quia nulum verbum a bono prolatum sine mercede remanet.

Et omnia, quaecunque faciet, prosperabuntur; quia, sive prospera, sive adversa, omnia sanctis in prosperitatem commutantur, quibus omnia, vel bona vel mala, in bonum cooperantur.

Nota ordinem: In primis docemur a malo declinare; deinde bonum facere, ad extremum de fructu ligni vitæ edere. Quem ordinem Ecclesia in baptizandis servat: quos primum docet diabolo et operibus ejus et pompis renuntiare, deinde in Patrem et Filium et Spiritum sanctum credere; post hæc de corpore Christi edere.

Hæc de corpore sunt dicta, nunc pauca de membris sunt dicenda.

Applicatio psalmi primi ad quemcunque fidelem.

Quisquis fidelis est membrum Ecclesiæ, corporis Christi; qui a capite Christo habetur, si in integritate corporis, id est in unitate Ecclesiæ commoratur. *Beatus* dicitur bene auctus, vel bene aptus; id est gloria auctus, vel beatitudine aptus. Est autem beatus, cui nihil deest quod velit, nec aliquid velit quod nocet. *Vir* dicitur a viribus, qui contra vitia est fortis et non mollis.

Quilibet ergo fidelis in fide et operatione stabilis, est *beatus vir, qui non abiit in conspectu impiorum*, id est in nulla perfidia a Deo apostatavit consilio dæmonum vel hominum impiorum.

Hic potest syllogismus formari: est autem syllogismus argumentatio dubiæ rei faciens fidem. Syllogismi latent in sacra Scriptura, ut piscis in profunda aqua: et sicut de aqua piscis in usum hominis extrahitur, ita syllogismus de Scriptura ad utilitatem elicitur; qui tribus membris, propositione, assumptione, conclusione, hoc modo componitur. *Beatus vir* cujus voluntas in lege Domini est; nullus cujus voluntas in lege Domini est, abiit in consilio impiorum, nullus igitur beatus vir abiit in consilio impiorum. Hic categoricus syllogismus vocatur: hoc modo per totum hunc librum categoricos syllogismos vocabis.

Et in via peccatorum non stetit, id est in nullo vitio, quod est via ducens ad mortem, permansit, licet D in ea aliquandiu humano errore ambulaverit. Sic namque solemus dicere: Tot annos in illa civitate steti, id est mansi: *Lata enim et spatiosa est via, quæ ducit ad mortem (Matth. vii). Et in cathedra pestilentiae non sedit.* Cathedra est sedes doctorum, pestilentia vero contagio animalium: cathedra pestilentiae est doctrina malitiæ; vel cathedra pestilentiae est hæresis, quæ uti contagio per greges ovium, ita late pervagata est mentes fidelium. In Hebræo scribitur, *in cathedra derisorum vel delusorum*, et intelligitur Pharisæorum vel hæreticorum, Dominum vel Ecclesiam deridentium. In cathedra ergo pestilentiae non sedit, qui malum usque in finem pravo exemplo non docuit.

Impius est qui in Deum vel in parentes peccat, peccator qui in seipsum, pestilens qui proximos vastat. Tres lapsus animæ hic notantur, cogitatio, locutio, actio. *Beatus vir non abiit in concilio impiorum*, dum cogitationi a dæmonibus immissæ per voluntatem non consentit; *in via peccatorum non graditur*, dum malum non loquitur; *in cathedra pestilentiae non sedit*, dum malum operando, non docet. Hæc per tres mortuos figurantur qui a Domino resuscitantur: per puellam in domo resuscitatam, per adolescentem extra portam resuscitatum, per Lazarum de monumento excitatum. Puella in domo mortua est anima in cogitatione per delectationem mortua; adolescens extra portam elatus est animus in consensu operis defunctus; senex in sepulcro fetidus est homo in prava consuetudine tumultus. Sequitur:

Sed in lege Domini voluntas ejus, a malo declinando, et *in lege ejus meditabitur die ac nocte*, bonum faciendo. Lex a ligando dicitur, eo quod homo in mandatis Dei iuris obedientiæ ligetur. *Et erit tanquam lignum quod plantatum est decursus aquarum*; hoc est, hic talis ut palma in fide florebit, ut oliva in operatione fructificabit. Quæ arbor secus decursus aquarum plantatur, hoc est, ipsa arbor fructifera fonte salientis in vitam æternam irrigatur: quæque fructum in tempore suo dabit, hoc est, in tempore tribulationis fructum patientiæ reportabit. Tempus malorum est hic desideria carnis implere; tempus bonorum est hic de malis mundi lugere. Mali in tempore suo spinas et tribulos peccatorum proferrunt; boni in tempore suo flores virtutum et fructus bonorum operum emittunt. In tempore autem tribulationis mali, ut arida ligna, in igne ardebunt: boni autem, ut sol, in regno Dei fulgebunt. *Et folium ejus non defluet*, hoc est, in angustia positus ut Job nec malum verbum proferet. *Et ideo omnia quaecunque faciet, prosperabuntur*, quia omnis adversitas et tristitia in gaudium ejus convertetur.

Post descripta membra Christi sequuntur impii, qui sunt membra diaboli.

Applicatio partis alterius psalmi ad impios.

Boni sunt a malo declinantes, et bonum facientes. (VERS. 4.) *Non sic impii*, subaudit, sunt in voluntate, non sic in actione. Sed quales? *tanquam pulvis*, in malitia aridi, nullo charitatis humore madidi, *quem projicit ventus a facie terræ.* Ventus est tentatio, pulvis moribus leves, facies terræ caro Christi: qui formam terræ induit dum in carne nobis similis apparuit. Sicut ergo ventus turbinis pulverem a terra tollit, et in circuitu volvit; sic ventus tentationis instabiles a fide Christi elevat, et in gyro carnalium desideriorum rotat, et a terra viventium dissipat.

Aliter: *Non sic impii*, quemadmodum illi, qui imitando beatum virum ad similitudinem ligni vitæ proficiunt, ita ut videndo beatitudinem et æternitatem ejus ipsi beati et æterni sint juxta illud: *Secundum dies ligni erunt dies populi mei (Isa. lxy).*

Sed infructuosi, ut aridum lignum, igni apti erunt. Quos ventus aquilo, id est diabolus, projicit per cupiditates a facie terræ, id est a stabilitate Ecclesiæ, ut sint pulvis et cibus serpentis.

VERS. 5. — *Ideo non resurgunt impii in iudicio neque peccatores in consilio justorum.* Impii sunt in Deum et in parentes peccantes, peccatores vero in malis perseverantes. Vel impii sunt pagani et Judæi, peccatores hæretici et falsi Christiani. Duo sunt iudicia : unum hic confessionis, alterum extremæ examinationis. In hoc iudicio est sacerdos iudex, homo reus accusator, conscientia testis, pœnitentia iudicis sententia : porro consilium justorum est conversio peccatorum. Impii ergo in hoc iudicio non resurgunt, quia profundum suum casum in flagitiis nesciunt. Et ideo crimina sua confiteri et pœnitere refugiunt. *Neque peccatores in consilio justorum subaudis, resurgunt, quia de malitia ad bonitatem converti nolunt. Vel in conspectu justorum non resurgunt, id est in concordia eorum esse renuunt, quos et oderunt.* In ultimo autem iudicio omnes tam reprobi quam electi in carne resurgunt, et omnes rationem pro propriis factis reddituri ante tribunal Christi stabunt. Sed impii in iudicio non resurgent, id est ut justos ibi iudicent sicut hic fecerunt : sed ut a justis iudicentur, et pro factis suis juste damnentur. Neque peccatores ibi resurgent in consilio, id est in congregatione justorum ; quia hic noluerunt resurgere ad justitiam in consilio justorum, et ideo non erunt ibi participes beatitudinis eorum.

De quatuor ordinibus.

Quatuor ordines erunt in iudicio ; duo electorum, duo reproborum. Unus electorum ordo sunt perfecti, qui in iudicium non perveniunt, sed iudices cum Domino erunt ; alter electorum, sunt qui ab auditione mala non timebunt, sed per dulcem vocem iudicis vocati, *Venite, benedicti (Matth. xxv)*, gaudium Domini sui intrabunt ; tertius reproborum infidelium, quia jam iudicati, etiam damnati sunt ; et quia hi sine lege peccaverunt, sine lege peribunt ; quartus ordo reproborum fidelium, qui Deum verbis professi sunt, factis autem negaverunt : et quia in legem Dei peccaverunt, per legem iudicabuntur, cum eis terribiliter a Iudice dicetur : *Discedite a me, maledicti (ibid.)*, etc.

Hoc totum ideo fit, quoniam (VERS. 6) *novit Dominus vitam justorum*, id est approbat vitam illorum et laudans remunerat facta eorum, quando ibunt cum eo in vitam æternam. Viam autem malorum non cognoscit, id est vitam illorum improbabit : et ideo *iter impiorum peribit*, id est affectiones malorum, in quibus ut in viis discurrebant, tunc disperibunt, cum in æternum supplicium cum diabolo introibunt.

Conclusio.

Hic psalmus a primordio mundi incipiens, in fine sæculi clauditur : quia mundus in Christo, qui est principium et finis, inchoans in eo etiam finitur.

A Ideo autem hic psalmus in nocte Dominica canitur, quia in ea Christus resurrexit, de quo ipse scribitur : etiam in hac die Ecclesia (corpus Christi) resurrectura erit, cui hic psalmus congruit. Ideo et in festo cujuslibet sancti psallitur, quia quisque fidelis membrum Ecclesiæ censetur, cujus compago in descriptione hujus psalmi tenetur.

PROLOGUS IN PSALMUM QUINQUAGESIMUM.

Hic psalmus quartus de pœnitentialibus scribitur : quia per quatuor virtutes, prudentiam, fortitudinem, justitiam, temperantiam homo perfectus efficitur. Septem autem pœnitentiales psalmi ideo ponuntur, quia per septem dona Spiritus sancti, peccata remittuntur. Primus spiritui timoris, secundus spiritui pietatis, tertius spiritui scientiæ, hic quartus spiritui fortitudinis ascribitur : quæ una de quatuor principalibus virtutibus ponitur. In hoc psalmo præcipue humilitas et oratio notantur, per quas maxime peccata relaxantur.

In quinquagesimo loco ponitur, quotus numerus dierum Pentecosten scribitur : et significat lætitiã, quam pœnitens assequitur per veniam. Hoc expressum est per annum quinquagesimum, qui dictus est jubilæus, id est jubilatione plenus : in quo recepit populus amissam hæreditatem, et venditus rediit ad perditam libertatem. Sic per pœnitentiam amissa hæreditas paradisi recipitur, et ad pristinam libertatem reditur. Homo enim concupiscentia victus sub peccato venundatur ; cum omnis qui facit peccatum, servus peccati efficiatur. In quinquagesimo numero denarius quinquies multiplicatur ; quia post quinque sæculi ætates Christus salus hominum et vitæ denarius generatur : per quem Spiritus sanctus, qui est remissio peccatorum, datur.

De titulo, historia et figura.

Titulus hujus psalmi est : (VERS. 4, 2) *In finem Psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee.* Nota est historia. Urias unus de ducibus David pulchram uxorem habuit, quam rex se balneantem conspicuens concupivit, adduci præcepit, cum ea concubuit. Interim vir ejus in obsidione cujusdam civitatis cum exercitu consedit, sed Davidis consilio occisus interiit. Hoc facto, misit Dominus Nathan prophetam ad David, qui ei paradigma de ove et hospite proposuit : per quod ei culpam perpetratam objecit. David vero commissum scelus agnoscens, et comminationem Domini terribilem expavescens, pœnitentiam ex corde egit, et hunc psalmum pro satisfactione composuit, et pristinam gratiam a Domino promeruit.

Hic ergo psalmus ascribitur David regi et prophætæ, qui erat respiciens *in finem*, id est in Christum : per quem vidit sibi remittendum peccatum ; dum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee. Hoc est quando eum Nathan propheta increpavit pro adulterio commisso Bethsabee et homicidio Uriæ.

Nathan, qui David de pœnitentia monuit, dici

tur *dedit* et significat ordinem doctorum, qui populo fidelium consilium de pœnitentia dat. Qui paradigma de ovibus proposuit, quia bonus pastor animam pro ovibus posuit. Porro ad litteram homo qui multas oves habuit, David fuit, qui multas uxores habuit: pauper qui unam habuit, Urias fuit, qui unam tantum uxorem habuit.

Hospes, cui pauperis ovis occiditur, est illicitus amor, qui de copulatione uxoris reficitur. Et nota quod luxuria apud David hospes fuit, apud Salomonem vero regnum tenuit.

Lapsus sanctorum ideo scribuntur, ut potentia medici in salutem desperati ægroti commendetur, et lapsi exemplo illorum ad spem veniæ animentur. Sed stulti formam peccandi de sanctis sumunt, B formam pœnitendi refugiunt.

Cum Davidi sicut aliis hominibus peccatum sit a Deo imputatum, et etiam districte in eo sit vindicatum, quæritur cur in figura ponatur? Sed sciendum est quod Deus de toto humano genere Israeliticum populum in figuram elegerit, qui populus Christiani populi umbra fuit. Nam quidquid vel inscius fecit, futurum aliquando prænotuit. Specialiter tamen Spiritus sanctus quod de illis vel de cunctis retro populis per prophetas scribi voluit, figura futuri fuit. Unde scribitur: *Omnia in figura contingebant illis* (I Cor. x). David itaque Christi figuram, Bethsabæ Ecclesiæ, Urias diaboli imaginem gessit. Et sicut illa, dum in fonte Cedron lavaretur exuta vestibis suis, Davidi placuit, et ad regio- C meruit venire complexus, maritus quoque ejus principali jussione est trucidatus: ita et Ecclesia, id est congregatio fidelium, per lavationem sacri baptismatis mundata a sordibus peccatorum, Christo Domino noscitur esse sociata, et diabolus apostolis impugnantibus est annihilatus. Hoc et ipsa nomina innuunt. David namque *desiderabilis*, Bethsabæ *puteus testamenti*, Urias dicitur *gloria Dei mei*, et designat diabolum, qui sibi gloriam Dei sui usurpavit, dicens: *Similis ero Altissimo* (Isa. xiv). Dicitur etiam *Lux mea Deus*, significans illum qui transfiguratur se in angelum lucis.

Sicut Bethsabæ non est passa concubitus prioris mariti, postquam copulata est David; ita Ec- D clesia non est conjuncta diabolo, postquam venit ad Christum desiderabilem, qui fuit expectatio generum. Hæc puteus testamenti fuit, quia abyssus veteris legis in ea latuit. Urias consilio David occubuit, et diabolus Christi consilio gentilitatem amisit. Nec mireris, per adulterum figurari Christum, per adulteram denotari Ecclesiam, et per castum designari diabolum: quia nihil confert turpitudini, si litteris designetur aureis; nihil derogat honestati, si litteris denotetur atramentareis.

De materia, intentione ac utilitate hujus psalmi.

Materia hujus psalmi est oratio pœnitentis David: intentio est nos exemplo David informare ad pœnitentiam et orationem. Magna utilitas in hac

A oratione fidelibus confertur; ut justus de justitia sua non confidat, cum justissimum David cecidisse videat: et peccator non desperet dum tantum peccatorem veniam consecutum audiet. Verba sumpta sunt de pœnitentia ipsius David, et cuique fideli congruunt, qui post lapsum ad Dominum cum satisfactione et oratione recurrunt.

Quoniam si voluisses, de historia trahitur, ubi Deus sacrificium Cain respuit, quia justitiam non obtulit. Vel de historia accipitur, ubi Dominus sacrificium Saul despexit, qui obedientiam conferre neglexit. Designat etiam, quod Deus hujus oblationem spernit, qui charitatem et humilitatem offerre contemnit. *Benigne fac*, de futura tunc historia trahitur, ubi Jerusalem a Babyloniis destruitur, sed iterum a Zorobabel et Jesu sacerdote constructur et acceptum sacrificium Deo offertur: vel, de historia, ubi Jerusalem a Romanis est destructa, sed ab Adriano imperatore denuo reædificata: in qua Christiani nunc acceptabilia Deo offerunt sacrificia. Significat autem quod Sion, id est Ecclesia, hic a paganis et hæreticis destruat, sed per Jesum summum Sacerdotem et Regem Christum in cœlestem Jerusalem vivis ex lapidibus reædificatur.

De divisione hujus psalmi.

In quinque membra hic psalmus dividitur, quia pro reatu quinque sensuum pœnitentia agitur. Primum est: *Miserere mei, Deus*, in quo pœnitentis satisfactio. Secundum est: *Asperges me hyssopo*, in quo misericordiæ confidentia. Tertium: *Averte faciem tuam*, in quo Trinitatis veneratio. Quartum: *Docebo iniquos*, in quo pœnitentis futura prædicatio. Quintum: *Benigne fac*, in quo pœnitentiæ acceptio notatur.

In priori psalmo terribile judicium describitur, et blanda regis admonitio subjicitur. Unde peccatori cum dixit Jesus: *Quare tu enarras justitias meas* (Psal. XLIX)? perterritus ad judicem cum sacrificio pœnitentiæ currit dicens:

Explicatio psalmi.

VERS. 5. — *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Misericordia Dei tanta est, ut de cœlo mundi Creatorem deposuerit, tereno corpore induerit, Patri æqualem æternitate, nobis cœquaverit mortalitate: formam servi Domino mundi imposuerit; ut ipse panis vivus esuriret, fons vitæ sitiret, virtus infirmaretur, omnipotens vita moreretur. Magna misericordia fuit propter nos creari Creatorem, servire Dominatorem, vendi Redemptorem, humiliari exaltatorem, occidi vivificatorem. Secundum modum hujus magnæ misericordiæ miserere mei: Christus est fons misericordiæ in quo lotus est David, Petrus, Zachæus, Paulus, Maria, latro et alii innumerabiles, de quo sequitur:

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Major est multitudo Dei miserationum quam multitudo omnium pecca-

torum. Quia multiplex est tua misericordia, et magna mea miseria, ad modum tuæ multæ miserationis dele magnitudinem meæ iniquitatis. Similitudo trahitur a cera, cui impressa est deformis imago, qua deleta reformatur cera ad exprimendam pulchram imaginem: ille namque solus in libro vitæ scribetur, cujus omnis iniquitas deletur.

VERS. 4. — *Amplius lava me ab iniquitate mea.* Prius lavasti me de fonte baptismatis, jam amplius lava me de fonte lacrymarum. *Et a peccato meo munda me.* Lavasti me in baptismo ab originali, munda me nunc a peccato actuali.

VERS. 5. — *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Ideo tu ignosce, quia ego lacrymis punior, ideo tu misericorditer parce. *Et peccatum meum contra me est semper:* hoc est, quasi imago horribilis stat contra me, quam semper apertis et clausis oculis aspicio, et orando et plorando annihilare cupio. Superius dicitur: *Arguam te et statuam peccata contra faciem tuam (Psal. XLIX):* hoc poenitens præoccupat, et ponit peccatum suum contra se semper illud aspiciens et illud deflens. Est autem vera poenitentia et commissa deflere, et deflenda non committere.

Ideo te oro quia (VERS. 6) *tibi soli peccavi et malum coram te feci:* qui solus es sine peccato, et qui solus es bonus. Nota: Ipsam misericordiae parentem, scilicet Christum alloquitur; omnes homines vinculis peccatorum constricti tenentur, tu solus es verax et justus. *Ut justificeris in sermonibus tuis,* cum dicas: *Quis ex vobis arguet me de peccato? (Joan. VIII.)* et propheta de te, peccatum non fecit; et: *Princeps mundi veniet ad te, et nihil de suo inveniet (Joan. XIV.)*. *Et vincas justitia omnes homines, cum judicaris ab injustis dicentibus: Reus est mortis (Matth. XXVI);* et: *Si hic non esset malefactor non tibi tradidissemus eum (Joan. XVIII.)*.

Aliter: *Tibi soli,* qui es regum Rex, *peccavi et malum coram te feci,* qui omnia inspicias, qui de mea stirpe te nasciturum promisisti. Sed nunc omnis populus dicit: De David non nascetur Christus, qui tale peccatum commisit, et ideo fit irritum promissum tuum in opinione hominum. Ideo dimitte peccatum meum, *ut justificeris in sermonibus tuis,* implendo promissum tuum, ne fallax sed verax appareas, *et vincas cum judicaris a mundanis,* non debere te reddere ea propter multa peccata mea: et manifesta, non ex meritis meis, sed sola justitia tua sermones de promissione mihi facta fore comprehendos. Tu solus justus es in te, alii per te.

VERS. 7. — *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Id est in originali peccato quia omnes in Adam peccaverunt. *Et in peccatis concepit me mater mea.* Non erat David de adulterio natus, sed de Jesse justo viro et conjugate ipsius; nec est peccatum commistio conjugii, sed quia mortalis de parentibus propagatur, merito in peccatis concipi memoratur.

Mors enim est poena peccati, quæ a parentibus quasi hæreditas possidetur, sed per concupiscentiam carnis ministratur. Christus autem qui sine concupiscentia est conceptus, sine peccato est generatus; mortalis autem non natura, sed voluntate fuit, ideo vincens omnia.

VERS. 8. — *Ecce enim veritatem dilexisti.* Id est confessionem: ecce apparet quia tu prior dilexisti veritatem in me facere, id est cognitionem peccati et poenitentiam, quia tu prius me voluisti. *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi;* id est revelasti mihi mysteria Filii tui, quæ multis quidem revelasti, sed mihi certa monstrasti, primo ut agnoscerem te habere Filium; deinde ut ipsum noscerem ex semine meo venturum, ita ut passionem ejus et resurrectionem quasi visam prænuntiarem. Ideo:

VERS. 9. — *Asperges me hyssopo et mundabor.* Id est mundabis me per sanguinem Filii Dei. Historia tangitur: fasciculo hyssopi aspergebatur sanguis super leprosum et mundus fiebat. Sanguis iste significavit sanguinem Filii Dei, quo leprosi corpore et anima sunt mundati. Hyssopus herba parva et reprimens tumorem pulmonis, significat humilitatem Christi qui se obtulit Deo: hyssopus dicitur radice petram penetrare, quæ petra est Christus. *Lavabis me et super nivem dealbabor;* id est purificabis me per lavationem baptismi et ero albus super nivem. Anima habet candorem suum sicut corpus suum: et inter omnes visibiles creaturas nihil alius est nive, super quam in corpore est candor animæ. Et postquam hoc feceris.

VERS. 10. — *Auditui meo dabis gaudium et lætitiā.* Superius dixisti: *Audi populus meus et loquar (Psal. XLIX),* ecce audio obedienter quid præcipias, nec contradico, et huic auditui meo dabis gaudium et lætitiā. Gaudium pertinet ad peccati absolutionem, lætitiā ad perennis vitæ perceptionem. Auditui gaudium et lætitiā dabit quando dicet: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (Matth. XXV),* etc., audita hac voce *exsultabunt ossa humiliata,* scilicet animi firmamenta in poenitentia debilitata. Per ossa etiam intelligitur ratio et liberum arbitrium, in peccatis inclinata: hæc exsultabunt, cum restitues vim rationis et facultatem liberi arbitrii. Dum enim homo peccatis delectatur, ratio excæcatur, liberum arbitrium debilitatur. Ut auditui meo des gaudium et lætitiā,

VERS. 11. — *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Deum peccata nostra aspicere vel recordari est velle punire; faciem a peccatis avertere vel oblivisci, est nolle punire. Cæterum Deus semper aspicit omnium hominum actus vel cogitationes, nec unquam obliviscitur, cui omnia præterita et futura sunt præsentia. *Et omnes iniquitates meas dele;* originales et actuales dele, hoc est dimitte, quia crimen nostrum admissum in quibusdam quasi tabulis scribitur, dum divina notitia continetur. Et non tantum peccata dimitte, sed etiam.

VERS. 12. — *Cor mundum crea in me, Deus. Qui*

hec potes facere, purga animam ab ignorantiae caligine, ut te possim pure intueri et intelligere. Creare positum est hic pro restaurare. Crea cor mundum, hoc est da mundum intellectum: cor ideo pro intelligentia ponitur, quia in hoc fons cogitationum esse dicitur. *De corde*, inquit Dominus, *exeunt cogitationes* (*Matth. xv*); unde et cor conoydes est, quæ ignis habet imaginem; ut merito tali positione sit plasmatum, unde nobis potest venire consilium. Traditur etiam a physicis cor in primis in homine formari. *Et Spiritum rectum innova in visceribus meis*: iterato da sapientiam, id est intellectui meo Filium tuum, ut bene possim operari: quia ipse est linea omnis rectæ operationis. Non Spiritus, sed homo innovatur dum a vetustate peccati reformatur.

VERS. 13. — *Ne projicias me a facie tua*. A facie Dei projicitur, qui curari contemnitur. Ita innova, ut amplius non projicias a conformitate ejus, quæ est facies tua, per quam cognosceris, et non permittas ulterius excedere lineam tuam. *Et Spiritum sanctum ne auferas a me*, scilicet spiritum prophetiæ vel dilectionis.

VERS. 14. — *Redde mihi lætitiã salutaris tui*. Hoc est, me fac habere lætitiã de salvatione Filii tui. Gratiam Spiritus sancti se amisisse cognoscit, quia Spiritus sanctus peccantes fugit, et non habitat in corpore subdito peccatis. *Et spiritu principali confirma me*, ne iterum peccem, nec animi mutabilitate a te discedam. Hic Trinitas expresse ponitur: in spiritu principali Pater, in spiritu recto Filius, in spiritu sancto ipse Spiritus sanctus accipitur. Non tamen ideo spiritus principalis dicitur, quod ipse sit prior tempore vel major, sed quia ab eo et Filius et spiritus sanctus non ipse ab illis dicitur. Si hoc feceris, mihi que illa quæ petii dederis.

VERS. 15. — *Docebo iniquos vias tuas*. Hoc est, alios peccatores verbo et exemplo misericordiam et justitiã tuã instruam, et per me *impii ad te convertentur* ab errore.

VERS. 16. — *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ*. Sanguis singulari numero pars corporis, vel ipse homo vel progenies accipitur. Pars, ut ibi: *Sanguis de latere Domini exivit* (*Joan. xix*); homo, ut ibi: *Caro et sanguis non revelavit tibi* (*Matth. xvi*); progenies, ut: alto sanguine, hoc est, nobili stirpe natus est. Sanguines vero plurali numero peccata vel mortes intelliguntur. Deus salutis est Christus per quem salus datur credentibus. O Deus omnium, qui es Deus salutis meæ, libera me de mortibus. Ideo ponit sanguines pro mortibus, quia per effusionem sanguinis fit mors. Multas mortes habuit: unam, qua seipsum peccando occidit; alteram, qua Bethsabæe in anima; tertiam qua Uriam dolo interfecit. *Et exsultabit lingua mea justitiã tuã*, hoc est, si hoc feceris, tunc exsultanter proferet aliis lingua mea justitiã tuã, qua peccata remittis et in bonis operibus promoves. Superius dicitur: *Quare tu enarras justitiã tuã et assumis testamentum meum per os tuum* (*Psal. xlix*);

A nunc a culpa absolutus iustitiã Dei exsultans narrat. Unde subditur:

VERS. 17. — *Domine, labia mea aperies*, quæ reatus occluserat: idonea et munda facies ad proferendum justitiã tuã; et tunc *os meum annuntiabit laudem tuã*, id est præconia justitiã tuã. Peccantes non audent loqui ne redarguantur, et peccata eis improperebantur: his labia ad loquendum aperiuntur, dum a peccatis resipiscentes justificantur, et tunc Spiritu Dei animati gloriam humanam despiciunt, laudes et impropria hominum æque contemunt, peccantes libere, uti Paulus, redarguant. Horum ora laudem Dei annuntiant, cum peccata sua coram hominibus pronuntiant, ut de sua salvatione exemplum conversionis sumant. Laudem Dei sacrificio, non sacrificium animalium offero:

VERS. 18. — *Quoniam si voluisses sacrificium dedissem*. Sed intelligo te sacrificium de peccatoribus nolle, quia dixisti superius: *Non accipiam de domo tua vitulos neque de gregibus tuis hircos* (*Psal. xlix*). Utique *holocaustis non delectaberis*, scilicet de animalibus oblati. Sed quia talia in figura offerebantur, quæ nunc pro peccatis recipere recusas: scio quale sacrificium accipias.

VERS. 19. — *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Id est pro peccatis contristatus, erit delectabile sacrificium; *cor contritum*, id est pœnitentia afflictum, et *humiliatum*, hoc est, pia confessione devotum, *Deus non despiciet* sicut sacrificia legis. Tale sacrificium prævideo tibi fieri a Sion, et ideo:

VERS. 20. — *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem*. Per Sion denotatur cognitio Dei, per Jerusalem charitas. Una est civitas Jerusalem composita ex angelis et hominibus: cujus pars destructa erat in Adam, pro qua orat; *benigne fac*, id est largiter fac dando fidem et omnem bonam vitam his, qui sunt futuri Sion, et hoc *in bona voluntate tua*, id est ex gratia tua; *ut ædificentur muri Jerusalem* per electos homines, qui destructi sunt in apostatis angelis. Vel *benigne fac Sion*, id est primitivæ Ecclesiæ de Judæis; et *ædificentur muri Jerusalem*, id est per eam constitue Ecclesiam de gentibus; vel *ædificentur muri Jerusalem de Judæis et gentibus fide et dilectione*, quibus benigne fac dando perseverantiam et remunerationem. Sion, quod dicitur *speculatio* est præsens Ecclesia; Jerusalem quod sonat *visio pacis*, est Ecclesia regnans in cœlis, quæ construitur vivis de lapidibus. Benigne ergo fac Sion, id est præsentis Ecclesiæ dando peccantibus veniam et confessionem: ut per eos ædificentur muri Jerusalem, id est per tales lapides numerus electorum in Jerusalem cœlesti redintegratur. Muri Jerusalem sunt angeli et homines

VERS. 21. — *Tunc acceptum sacrificium justitiæ*. Hoc est tunc maxime erit tibi acceptabile sacrificium spiritus contribulati et cordis contriti. Tunc accipies *oblaciones et holocausta*, scilicet fideles se totos tibi offerentes, et res suas pauperibus distribuentes. Vel

sacrificium justitiæ est corpus Dominicum, pro nobis ut agnus, immolatum; oblationes sunt confessores vel quique fideles se Christo per fidem et operationem offerentes: holocausta sunt martyres per ignem passionis, vel quolibet cruciatu corporis assumpti. *Tunc impii super altare tuum vitulos*, scilicet Ecclesiæ sacerdotes. Altare Dei est Christus; vituli sunt Christiani, in fide novelli, in baptismo renovati: et sicut vituli unquam findentes, ita inter bonum et malum discernentes; et sunt ruminantes, id est præcepta verba Dei in memoriam revocantes; et sunt cornibus armati, id est fortibus sanctorum exemplis roborati. Hi vituli super altare ponuntur, cum per sacerdotes Ecclesiæ Deo per Christum offeruntur, ac sic muri Jerusalem per hos reficiuntur.

Aliter: Modo in præsentem acceptas sacrificium pro iniquitate spiritum contribulatum, in futuro sacrificium justitiæ laudis solius, ubi in domo tua habitantes in sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc est enim sacrificium justitiæ. Tunc justi erunt oblatio et holocaustum, quando eos totos divinus ignis absumet: et animæ sapientia, corpora immortalitate induentur, et mors in victoria absorbebitur. Vituli erunt omnes electi a vinculis legis et miseriæ soluti, et nova ætate juvenes positi super altare Christum, in quo sine fine requiescent.

Conclusio.

Hic psalmus ideo a pœnitentibus frequentatur; ut per virtutem hujus, sicut David, in muros cœlestis Jerusalem ædificentur. Et nota quod pœnitens primitus sua commissa deplorat, deinde aliis misericordiam Dei prædicat, postremo pro errantibus exorat. Ideo autem in quadragesima ad laudes canitur, quia per pœnitentiam ad æternam laudem pervenitur. Et ideo privatis diebus ad laudes cantatur, quia qui tenebras peccatorum evadunt, ad lucem veram et æternam lætitiā perveniunt. Idecirco ad horas sæpe iteratur, ut quisque fidelis vivus lapis, ut David, cœlesti ædificio imponatur.

PROLOGUS IN QUINQUAGINTALE SECUNDUM.

Legitur, quod David propheta cum senuisset, quatuor millia juvenum ex Israel elegerit, qui psalmos organis, citharis, nablis, tympanis, cymbalis, tubis et propria voce magna jucunditate personarent, quos ipse Domini inspiratione protulit. Quæ suavis cantus adunatio tribus partibus divisa constabat: rationalis quæ ad humanam vocem; irrationalis, quæ ad musica instrumenta; communis, quæ ad utrasque partes pertinebat. Cantores namque simul cum organis concinebant. Illa suavis et jucunda musica Ecclesiam catholicam tali actu prædicebat, quæ ex diversis linguis varioque concentu in una fide concordiam, Domino præstante, traditura erat; quæque de tribus partibus mundi, Asia, Africa, Europa, collecta Christo eisdem psalmis laudes consonat.

Psalmi sunt in duodecim partes distincti: in prima parte Christi carnalis vita; in secunda deitatis natura; in tertia impiorum adversus eum conspiratio; in quarta Ecclesiæ adversus eos admoni-

tio; in quinta Christi in persecutione oratio; in sexta pœnitentium deprecatio; in septima Christi secundum assumptam humanitatem ad Patrem supplicatio; in octava parabolicæ et tropologicæ allusiones ad Christum pertinentes; in nona multiplicia præconia, modo ad humanitatem, modo ad divinitatem pertinentia; in decima graduales; in undecima opera Trinitatis, in duodecima laudes cum alleluia scribuntur.

PROLOGUS IN QUINQUAGESIMUM PRIMUM PSALMUM.

Quinque jam conscriptæ decades, præferunt quinque mundi ætates, in quibus Ecclesiæ corpus in suis membris digestum, per laborem quinque sensuum in muros cœlestis Jerusalem est congestum. Nam ante Christi adventum fideles se sub quinque libris Moysis ad cœleste ædificium præparabant; nunc sub gratia quinque prudentes virgines, quæ sunt omnes Ecclesiæ fideles, se sub eisdem libris, spiritualiter intellectis, ad eandem structuram præparant.

Jam sextam decadem Spiritus sanctus a corpore iniquorum incipit, quod in sexta mundi ætate Christum et Ecclesiam persequi coepit. Et sicut primum quinquagintale a Christo, qui est caput corporis salvandorum, inchoat, qui beatus vir æterna beatitudine suos remunerat; sic istud quinquagintale ab Antichristo, qui est caput corporis damnandorum, incipit, qui filius perditionis ad æternam perditionem omnes sibi consentaneos pertrahit.

Hic psalmus in quinquagesimo primo loco calculum ponit, qui numerus a ternario surgens, et per septenarium scandens, ad denarium pervenit. Ter enim septem et ter decem sunt quinquaginta unum; qui numerus signat quod hi, qui in tribus partibus mundi persecutionem pro fide Trinitatis patiuntur, per septiformem Spiritum ad denarium æternæ vitæ perducuntur.

Hujus psalmi titulus est (VERS. 1, 2): *In finem intellectus David cum venisset Doeg Idumæus et annuntiavit Sauli et dixit ei: Venit David in domum Abimelech.* Nota est historia. Saul voluit David occidere, qui fugit, et venit ad Abimelech sacerdotem et accepit ab eo panem sanctum, et gladium Goliæ. Quod videns Doeg custos mulorum Saul nuntiavit Sauli. Unde Saul iratus occidit omnes sacerdotes Domini. Per hoc significatur persecutio Antichristi in Ecclesia Dei. Doeg motus, Idumæus dicitur terrenus, et denotatur Antichristus, qui movebit totam terram ad sui cultum. Per Saul significatur mors; per David vita Christi; per Abimelech Ecclesia; gladius regni potentiam, panes propositionis designant sacerdotii gloriam. Per David Christus rex, per Abimelech exprimitur sacerdos. Iste intellectus est David prophetæ extendentis se in finem mundi denotans ea in hoc psalmo, quæ fient in ultimis temporibus; quando veniet Antichristus in mundum, et invocabit mortem ad puniendum Abimelech, id est incipiet interficere in Ecclesia omnes justos,

ideo quia suscipient fidem Christi et erunt domus A ejus.

Aliter : Saul dicitur *petitio*, et signat mortem, quam Deus non fecit, sed homo peccando eam appetit; unde in titulo quarti decimi psalmi scribitur, *in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus et de manu Saulis*; quia novissima inimica destruetur mors. David dicitur quod *desiderabilis* est vita, quam omnes beati desiderant. Abimelech, quod interpretatur *regnum Patris mei*, est Ecclesia, regnum cœleste, quod gemit inter cives regni terreni peregrinum. Doeg Idumæus, quod dicitur *motus terrenus*, est populus Babylonicus in motu terrenorum semper *migrans* et nunquam quietus. Qui est custos mulorum, id est sterilium, qui in bonis sunt steriles, onera peccatorum portantes.

Christus rex vitæ venit in Ecclesiam, quæ est regnum Patris sui. Sed Saul, id est diabolus, rex mortis, et Doeg, id est mundi amatores, qui sunt regnum Babylonæ, persequuntur et Christum et Ecclesiam. Et quia hoc maxime erit Antichristi temporibus, ideo ascribitur ei hic psalmus.

Materia hujus psalmi est invectio Spiritus sancti in Antichristum, quod sine causa persequatur Ecclesiam. Intentio est, nos cautos facere de persecutione Antichristi ipsam persecutionem prædicando et damnationem ejus, et ostendendo fidem et constantiam justorum, qui tunc erunt. Verba sumpta sunt de historia, ubi Doeg gloriabatur in David regis expulsionem, et in Abimelech sacerdotis occisione; et signatur quod Judaicus populus gloriabatur quia Christum regem et sacerdotem occidit, sicut et Antichristus gloriabitur, quod regnum et sacerdotium de Ecclesia exterminabit. In quatuor hic psalmus dividitur : prima divisio est : *Quid gloriaris*, in qua Spiritus sancti in Antichristum invectio; secunda : *Propterea Deus*, in qua Antichristi destructio; tertia : *Videbunt justi*, in qua ipsius damnatio; quarta : *Ego autem*, in qua fidelium ascribitur laudatio. Psalmus per diapsalma dividitur, quia populus fidelium ab infidelibus per Spiritum sanctum discernitur. Sequens vox est Spiritus sancti, qui in persona fidelis populi in Antichristum invehitur, cujus crudelis persecutio hic ostenditur.

Expositio psalmi LI.

VERS. 3. — *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* Malitia est non solum mala facere, sed et docere, et alios ad malum constringere. In hac malitia Antichristus gloriatur, dum totus mundus a cultura veri Dei ad ipsius venerationem inclinatur. Hic *potens est in iniquitate*, quia immensis divitiis et miris signis omnem iniquitatem valet potenter perficere. O fili perditionis, *quid gloriaris in malitia*, quæ erit tibi tanta ruina? *potens iniquitate videris*, sed potenter tormenta patieris.

VERS. 4. — *Tota die*, hoc est omni tempore, *injustitiam cogitavit lingua tua*, id est mens tua meditata est injustitiam : quomodo lingua tua pos-

set loqui, quam opere perficeres malitiam : *Sicut novacula acuta fecisti dolum*. Novacula erat ratorium. Antichristus erit novacula diaboli; quia, ut acuta novacula pilos carnis abradit, ita ipse bona exteriora a justis per dolum abstrahit. Et, sicut novacula rasis pilis faciem renovat, sic ipse Christianos a peccatis per dolum purgatos in sanctitate innovat. Et sicut aliquando ratorium carnem sauciendo lædit, sic ipse quosdam tormentis sauciat, quosdam miraculis decipiens in anima lædit. *Acutum fecisti dolum*, dum bene docere te simulas, ut in errorem inducas.

VERS 5. — *Dilexisti malitiam super benignitatem*. Ratio te docet benignitatem, sed tu magis diligis malitiam; quia bonos punis, malos super eos erigis; et non solum malum facis, sed et alios a bono abstrahis. Nam, *dilexisti*, inquit, *iniquitatem magis quam loqui æquitatem* : dum justos propter justitiam damnabis, et iniquos exaltabis. Sed malitia et iniquitas demergent te in barathrum; benignitas et æquitas elevabunt justos in cœlum.

VERS. 6. — *Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa* : hoc est, dilexisti loqui omnia dolosa verba, quæ ducunt ad præcipitium. Lingua dolosa est fallaciæ ministra aliud in corde gestantium, aliud ore promentium. Descripta Antichristi nequitia sequitur ejus perditio.

Et quia bonum respicis, malum diligis :

VERS. 7. — *Propterea Deus destruet te in finem*. Christus, qui verus est Deus, destruet te, et potentiam tuam illustratione adventus sui, et hoc *in finem*, id est in sempiternum. Et quoniam *evellet te de tuâ sublimitate*, hoc est occidet te; *et emigrabit te de tabernaculo corporis vel hujus mundi ad perpetuam penam* : *et radicem tuam*, subaudis, *evellet de terra viventium*. Radix ejus est humanæ gloriæ cupiditas, quam in potentia regni figit, qui de terra viventium evellitur quia ei, in ea regnare non conceditur. Traditur ad litteram : dum multi Christianorum a facie Antichristi in Ægyptum fugerint, et ipse eos persequi disposuerit, tabernaculum in monte Oliveti figat, in quo cum Spiritus Domini, quem quidam Michaellem intelligunt, occidat, ac de hoc tabernaculo ad infernum migrabit, ubi Dominus in cœlum ascendit.

VERS. 8. — Hanc ejus damnationem *videbunt justi et timebunt Deum*; vel, quidam se ei consensisse, quidam propter ejus signa dubitasse timebunt. Alii *super eum ridebunt*, qui se ejus sævitiam evasisse gaudebunt. Ejus factum irrisione dignum reputabunt *et dicent* :

VERS. 9. — *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum* : hoc est, ecce apparet quod homo fuit, qui se Deum fecit et verum Deum adiutorem habere contempsit. Hoc in Simone Mago præcessit, qui se Deum finxit, sed cadens fallax apparuit. De Dei auxilio non confidit *sed speravit in multitudine divitiarum suarum*; id est, non in Deo spem suam posuit, sed in multis divitiis, in auro et argento, in

facundia et scientia, per quæ putavit se salvari. Et **A** *prævaluit in vanitate sua*, id est, putabit se prævalere et dominari omnibus malis et bonis, in vanitate, qua se Deum docebit. Maxima quippe est vanitas, quod despecto Deo se ut Deum coli præcipit. In hac his prævaluit, quibus se Deum esse persuasit: ipse interibit quia arbor sterilis fuit.

VERS. 10. — *Ego autem*, Christianus populus, quem ipse est persecutus, sum *sicut oliva fructifera*; ideo salvabor in sæcula. Oleum dicitur misericordia, fructus olivæ sunt opera misericordiæ. Gentilis populus ut oleaster est insertus bonæ olivæ, id est primitivæ Ecclesiæ, unctus oleo sancto in baptismo, cui coaluit fide et operatione. *In domo Dei*, id est in catholica Ecclesia, ideo *speravi in misericordia Dei*; et in *sæculum sæculi*, hoc est, hic et in futuro, non in divitiis, ut Antichristus persecutor meus.

VERS. 11. — *Confitebor tibi in sæculum sæculi quia fecisti*. Id est laudabo te corde, ore, opere quandiu vivam, quia me talem fecisti, et de Antichristo justum judicium fecisti; et *expectabo nomen tuum*, hoc est Christum Filium tuum, ad judicium venturum et mihi pro labore præmium vitæ redditurum; *quoniam bonum est conspectu sanctorum tuorum*, quia tunc sancti summum bonum percipiunt, quando Christum in gloria Patris conspiciunt. Aliter: Non properabo consequi nomen tuum quod est Deus, uti fecit Antichristus, sed expectabo bene vivendo accipere nomen tuum: ut sim Filii tui **C** cohæres, ipse existens Filius, sic quoque consequenter et Deus. Quoniam hoc bonum esse conspiciunt sancti, qui in hoc summo honore erunt per ævum.

Hoc totum potest referri ad corpus diaboli, quod sunt omnes iniqui, qui sunt membra Antichristi. Doeg Idumæus est Judaicus populus pro terrenis commotus; Saul mors vel diabolus; David est Christus; domus Abimelech Jerusalem in Judæa, regno Patris Christi. David in domum Abimelech venit, quando Christus in templum Hierosolymis, domum Patris sui venit. Doeg hoc Sauli nuntiavit quando Judaicus populus Christum morti tradidit. *Qui gloriatus est in malitia*, qua prophetas et justos occidit. *Potens in iniquitate* fuit, qua ipsum Dominum neci dedit. *Tota die*, hoc est omni tempore, **D** *injustitiam* contra Christum et apostolos *cogitavit*: quos ut *acuta novacula dolo* de terra Judæorum abrasit. *Verba præcipitationis dilexit*, quando eis Christum prædicare interdixit: quibus se de regno in mortem, ut diabolus de cælo, Adam de paradiso præcipitavit. *Propterea Deus destruxit eum de lege, evulsit eum de civitate, emigravit eum de terra sua inter gentes et radicem*, id est, germen ejus *de terra viventium*, hoc est de Ecclesia.

Totum etiam corpus diaboli, quod nunc *in malitia gloriatur*, et *potenter justos opprimit*, *Deus in finem destruet*: dum in fine mundi omnes impios perdet; de consortio justorum illud *evellet*, quando illud ventilans, paleas a tritice tollet. *De tabernaculo*, id

est de Ecclesia, quæ nunc est tabernaculum Dei, ipsum *emigrabit* quando in stagnum ignis et sulphuris præcipitabit. *Radicem ejus de terra viventium* evellet, cum semen impiorum de regno cælorum penitus eradicabit, et in terram mortis projiciet. Servus enim Doeg non manebit in domo in æternam; filius autem fidelis populus manet in æternum.

Videbunt justi terribile Dei judicium super impium populum *et timebunt*, sed hoc timore purgabuntur. *Et super eum ridebunt*, id est de justo Dei judicio gaudebunt, quod impiorum persecutionem et præsentem damnationem evaserunt: *et dicent*: *Ecce homo*, qui Antichristus, cum toto corpore suo in supplicium corruit; *qui non posuit Deum adiutorem suum*, sed in multis divitiis spem suam posuit, quas omnes amisit. *Ego autem ero in domo Dei* in cælesti Jerusalem florens in gaudio *sicut oliva*, qui non in divitiis, sed *speravi in ejus misericordia*: et laudabo nomen ejus in sæculum, quia conspicio summum bonum in æternum.

PROLOGUS IN PSALMUM CENTESIMUM.

Quinquagesimus psalmus canit pœnitentiam, hic vero centesimus misericordiam; quia præmium vitæ in judicio reportabunt, qui fructum pœnitentiæ centesimum in patientia attulerunt. Et apte hic psalmus post præcedentem ponitur, in quo gratiarum actio Ecclesiæ pro conversione Judæorum scribitur; quia mox fidem Judæorum judicium ultimum sequitur. Ideo in centesimo loco computatur quia ovis centesima in judicio per misericordiam pii pastoris super no gregi consociatur.

De titulo, materia, intentione ac divisione psalmi.

Titulus psalmi est: *Psalmus ipsi David*, hoc est ista laus bonæ operationis attribuitur ipsi Christo, victori judici, aspectu delectabili. Materia sunt Ecclesiæ merita in judicio remuneranda. Intentio est, nos hortari bonum facere et a malo declinare ut possimus misericordiam in judicio reportare. Verba sumpta sunt de regimine David, qui regnum Israel bene rexit, malos odio habuit, bonos dilexit; et significat regimen Christi, qui Ecclesiam bene regit malos odit, bonos diligit. Duas habet sectiones, quia actio Ecclesiæ habet duas divisiones, scilicet malè devitare, bona agere. Una pars est *miserician et judicium*, in qua septem notantur declinanda, altera, *oculi mei*, in qua sex meditantur facienda. Vox est Ecclesiæ.

Expositio psalmi C.

VERS. 1. — *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine*: misericordia est de præsentibus, judicium de futuro canitur. O Domine Trinitas, cum jucunditate annuntiabo aliis misericordiam tibi ascribendam, quam exhibes hic pœnitentibus, et judicium, quod ostendis in futuro in duritia cordis permanentibus: nam istis gaudia, illis das supplicia.

VERS. 2. — *Psallam et intelligam in via immaculata*: hoc est, quia judex es justus, operabor bonum abstinens a malis. Cantare pertinet ad contemplatio-

nem, psallere ad actionem. *Via immaculata* est innocentia : innocentia vera est, quæ nec sibi nec alteri nocet; quoniam *qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (Psal. x); et nemo prius nisi in se quam in alterum peccat. In hac psallam bene operando et intelligam quando venies ad me : id est quando remunerabis me. Aliter psallam et innocens ero, et intelligam te præmia pro innocentia hac redditurum. O sponse, quando venies ad me, ut me sponsam tuam de Babylone educas, et in Jerusalem civitatem tuam introducas? Nunc viam immaculatam exponit. *Perambulabam in innocentia cordis mei* : hoc est, non solum abstinui a prava actione, sed etiam a mala cordis cogitatione; et hoc *in medio domus meæ*, id est communi omnium habitantium in domo Ecclesiæ.

De septem vitiis declinandis.

Hinc merita sua enumerat, pro quibus cœlestia sperat : et primitus septem ponit cunctis devitanda; deinde sex omnibus agenda. Declinanda sunt hæc : Injustæ rei imitatio, legis prævaricatio, murmuratio, malignitas, detractio, superbia, cupiditas. Hoc est quod dicit :

VERS. 5. — *Non proponebam ante oculos meos rem injustam*, id est, non proposui ante oculos meos cordis malum facere, nec facientes imitari, facientibus consentire. *Facientes prævaricationes odivi*, et parentes, et cognatos, et amicos legem tuam prævaricantes odio habui, non tamen homines, sed hominum errores.

VERS. 4. — *Non adhæsit mihi cor pravum*, id est mala voluntas murmurantis, vel pravum consilium alicujus non invenit me sibi consentaneum. Murmuratores, et pravo consilio malum machinantes non fuerunt mei consortes. *Declinantem a me malignum non cognoscebam*, hoc est, dissentientem a proposito meo ita devitabam, quasi non agnoscerem; vel, hæreticum a me pravo dogmate declinantem, et maligne agentem, ita abhorrebam ut ignotum.

VERS. 5. — *Detrahentem secreto proximo suo hunc persequerbar*, id est qui in occulto fratri derogavit, et discordiam seminavit, hunc ut hostem impugnabam. Pejus peccat detrahens quam fornicans : hic enim se solum occidit, ille autem se et proximum. Mali non solum devitandi sunt ut confundantur, sed etiam persequendi ut corrigantur. In Hebræo habetur : Hunc interficiebam, quia detractores gladio propriæ linguæ occiduntur. *Superbo oculo et insatiabili corde cum hoc non edebam* : hoc est, cum superbis et cupidis non comedi. Omnis superbus vel cupidus est invidus; quia dum solus vult potens vel dives videri alienis bonis cruciatur, et alienis malis delectatur. Cum talibus convivium invidiæ non inii; imo tales in tantum exsecrabar, quod eos in prandio meo non patiebar. Unde et Scriptura præcipit, *nec cum hujusmodi cibum sumere* (I Cor. v). In oculis maxime superbia notatur; qui superbi qui se aliis digniores arbitrantur, alios vel aspicere dedignantur. Cupiditas autem cordi assignatur, quia cor

A Deo vacuum caducis rebus non satiatur. Hæc duo vitia præ aliis sunt notabilia quia omnibus sunt peiora : *initium enim omnis peccati superbia* (Eccli. x) et *radix omnium malorum cupiditas* (I Tim. vi). Per illam angelus de cœlo cecidit; per istam homo de paradiso corruit. Ex his duobus quasi ex fontibus diaboli omnia mala profluunt, et miseros ad tartara trahunt. Hæc omnia quæ dicta sunt, non solum sunt devitanda, sed etiam odienda et persequenda.

De virtutibus sex agendis.

VERS. 6. — Sequuntur sex facienda, scilicet fidelitas, castitas, humilitas, prædicatio, sancta conversatio, malorum impugnatio; de his subditur : *Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum*. Hoc est, intentio mea non erat ad nobiles et divites sæculi, ut eos populo tuo præponerem, sed ad fideles Ecclesiæ, ut eos prælatos et rectores constituerem, qui mecum in judicio sederent et populum tuum juste judicarent : *Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat*, id est non impudicos, sed castos et innocentes ministros altaris ordinabam.

VERS. 7. — *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam* : hoc est, publice peccantes, et hoc superbe defendentes non commanebant publice mecum in communione, quia excludebam eos a sacramentis et a domo ecclesiæ; humiles autem et obedientes erant mei concives. *Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum*, id est adulator, iniquis verbis placere cupiens, non direxit se in beneplacito meo; vel, vaniloqui non placuerunt oculis meis, ut essent nuntii mei sed prædicatores et bona persuadentes.

VERS. 8. — *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*, id est in bona operatione, quæ est quoddam mane æterni diei, omnia peccata terrenitatis meæ occidi. Et meo exemplo omnes peccantes, et terrena tantum appetentes annihilavi. *Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem* : Hoc est verbis et factis iniquos impugnavi, ut eos de iniquitate ad æquitatem converterem, aut de Ecclesia penitus segregarem.

Applicatio ad Christum.

Hæc etiam judici Christo congruunt : *Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum*, hoc est, populos et alios fideles de terra elegi, ut sedeant mecum iudices in judicio. *Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat* : id est immaculati ministri mei illic erant, ubi ego ero. Qui immunditia se maculant, Christo non ministrant; et qui ea, quæ sua sunt, quærunt, Christo non serviunt, et ideo cum Christo non erunt. *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam*. Nullus qui facit mala opera, quæ de superbia descendunt, habitabit in domo mea, cœlesti Jerusalem. *Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum* : hoc est, non solum male operantes, sed etiam male loquentes, in conspectu meo non erunt, id est faciem meam non videbunt. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*. Præsens vita est quasi nox; æterna vita quasi dies, cujus mane est

dies iudicii. In hoc matutino interficiet Dominus A gladio oris sui omnes peccatores terræ, scilicet terrena appetentes, dicens : *Discedite a me, omnes operarii iniquitatis (Luc. XIII). Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Tunc hædos ab agnis, zizania a tritico, paleas a granis separabit, et de civitate cœlestis Jerusalem et de societate sanctorum, cum diabolo et angelis ejus in æternum ignem præcipitabit.

PROLOGUS IN QUINQUAGINTALE TERTIUM.

Quatuor sunt genera prophetiæ : fit enim aliquando per acta, aliquando per dicta ; aliquando per revelationem, aliquando per occultam sancti Spiritus revelationem. Per acta fit prophetia, ut transitus Hebræorum per mare Rubrum ad terram repromissionis, quæ prædixit nostrum transitum de tenebris ignorantiae per baptismum ad cœlestem Jerusalem. Per dicta fit, quando angeli verbis insinuant futura prophetis. Per revelationem fit, quando per quasdam imagines in ecstasi positæ futura præsignantur, sicut Danieli, Ezechieli. Per occultam inspirationem fit, ut David cui Spiritus sanctus intus futura de Christo ostendit. Aliquando fit prophetia de præterito, ut illud : In principio creavit Deus cœlum et terram (Gen. 1). Aliquando de præsentis, ut illud : Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me (Luc. 1). Aliquando autem de futuro, ut illud : ecce Dominus veniet ad iudicium, et omnes sancti ejus cum eo.

Primum Quinquagintale de Christo et ejus corpore sumpsit exordium ; secundum de Antichristo et ejus corpore habuit initium : istud tertium de miseria totius humani generis et de ædificatione Sion inchoatur, et in laude internæ gloriæ consummatur.

Prologus in psalmum CI.

Jam in decem Decadibus operarii vineæ Domini expressi sunt, qui Decalogo legis pro denario vitæ laboraverunt. Nunc undecimam decadem Spiritus sanctus ingreditur, in qua prævaricatores legis Dei quam maxime notantur ; qui aut vineam Domini intrare noluerunt, ut Judæi et ethnici ; aut intrantes otiosi in ea fuerunt, ut ficti Christiani ; aut ingressi cum scandalo exierunt, ut hæretici.

Hic psalmus est unus de septem pœnitentialibus, in quibus notatur remissio septiformis Spiritus. Hic ideo quintus ponitur, quia Christi passio in eo describitur : per ejus quinque vulnera homo a peccatis redimitur. Primus psalmus pœnitentialium spiritui timoris ; secundus, spiritui pietatis ; tertius, spiritui scientiæ ; quartus, spiritui fortitudinis ; hic quintus spiritui consilii ascribitur ; quia per Angelum magni consilii Christum, humanum genus a morte liberatur, quod in hoc psalmo narratur. Hic apte post illum psalmum ponitur, in quo iudicium describitur : quia per pœnitentiam evadet homo iudicii sententiam. Hic pœnitentibus bene congruit, quia cinerem tanquam panem edendum, et potum cum fletu miscendum edicit. Hic psalmus est centesimus primus ; quod sunt decies decem et unum : et signi-

ficat quod decem præcepta legis implentibus reprobatur vitæ denarius, qui est unus Deus.

De titulo, materia, intentione et divisione psalmi.

VERS. 1. — Titulus psalmi est : *Oratio pauperis, cum anxius fuerit, et coram Domino precem suam effuderit*, hoc est : ista oratio est Domini Jesu, qui, cum esset dives in gloria Patris, pauper factus est pro nobis mortalis et passibilis. Oratio habita tunc, quando anxius fuit, id est, quando de perditione humani generis doluit ; et effudit precem suam coram Domino in monte Oliveti ; quando tristatus usque ad mortem factus in agonia prolixius oravit, et sudor ejus, ut sanguis, in terram manavit (Luc. XXII).

Materia psalmi est humani generis miseria, Christi pro eo oratio vel passio. Intentio est ostendere, hominem per solam Christi gratiam salvari ; et nos ad orationem et pœnitentiam hortari. Verba sumpta sunt de Adam ; cujus os carni adhæsit dum costam ejus in feminam Deus ædificavit, et carnem pro ea replevit, et significant quod virtus Dei, scilicet Verbum, caro factum carni adhæserit, dum Ecclesiam de corpore suo ædificavit.

Hic psalmus in tria dividitur, quia in eo tria genera hominum sub genere trium avium notatur. Prima pars est : *Domine, exaudi*, in qua oratio pœnitentis ponitur. Secunda : *Percussus sum sicut senem*, in qua miseria humani generis defletur. Tertia : *Tu autem, Domine*, in qua hominis reparatio per Christum exponitur, vox est humani generis in Christo ; miseria totius humani generis hic deploratur, ut iudex ad misericordiam flectatur ; et ædificatio cœlestis Sion de vivis lapidibus decantatur ; Christus cum sit unus ex hominibus, loquitur pro omnibus hominibus. Ipse iudex, ipse advocatus ; ipse mediator, ipse mundi reconciliator.

Expositio psalmi CI.

VERS. 2. — Humanum genus per Christum in monte Oliveti anxium oravit, per Christum in cruce clamavit : *O Domine Pater, exaudi orationem meam*, quam pro humano genere ego homo fundo, quia in miseria anxius : *et clamor meus ad te veniat*, ut de miseria eripiat. Oratio est petitio, sed cum parva intentione ; clamor vero cum magna cordis intentione : unde Moysi dicitur : *Quid clamas ad me (Exod. XIV)*, cum nihil dixisse legatur. Christus in monte pro hominibus oravit, in cruce pro eis clamavit.

VERS. 3. — *Non avertas faciem tuam a me*, Filio tuo orante, sicut avertisti eam ab Adam peccante. Facies Dei est cognitio ejus ; homo in paradiso quodammodo faciem Dei vidit, quia plurimum ejus notitiæ habuit. Quo peccante, Deus faciem ab eo avertit, quia ei cognitionem sui subtraxit : unde nunc orat, ut hanc in se credentibus reddat. *In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam* : hoc humanum genus in Christo orat ; ex quo homo a paradiso cecidit, omnibus diebus in tribulatione fuit : unde oportet ut omnibus diebus Deum pro tribulatione invocet, ut aurem misericordiæ ad eum

inclinat. Similitudo est a medico ad infirmum se inclinante, qui non valet vocem exaltare. Deus autem homini inclinavit, dum Christus in cruce usque ad mortem se humiliavit (*Philipp. II*). In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me : Christus in die passionis Patrem pro salute hominum invocavit; qui velociter eum exaudivit, dum homines per eum reparavit. *Exaudi me.*

VERS. 4. — *Quia defecerunt sicut fumus dies mei :* hæc vox est humani generis in Christo. Dies hominis in paradiso æterni fuerunt, in hoc mundo instabiles, ut fumus, facti sunt : quia sicut fumus in altum surgens evanescit, sic tempus hominis a pueritia in juventutem, inde in senectutem excrecens, inde in mortem vergens deficit. *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.* Ossa animæ sunt rationalitas et liberum arbitrium, quæ post peccatum ita in homine debilitata sunt, sicut cremium amittens vires extracto succo in frixorio. Unde alia lectio sive translatio habet, *sicut in frixorio confrixa sunt.* Rationalitas aruit, quia perspicacitatem, quam prius habebat, amisit. Liberum arbitrium aruit, quia eam facilitatem non habet, quam prius habuit. Ad litteram etiam ossa exsiccata medulla arent in sepulcro, sicut cremium extrusa pinguedine aret in frixorio. Hoc ideo quia

VERS. 5. — *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum. Omnis caro fenum (Isa. XL),* unde sumpsit Christus corpus humanum, et ideo ut fenum est percussus, id est ut alius homo doloribus. Sicut fenum ad tempus viret, sed falce sectum mox aret, sic homo modico tempore floret, percussus infirmitate languet, sectus morte, cor arecet quia Spiritum et intelligentiam amittet. Cur hoc continget? *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Panis animæ est mandatum vitæ. Panem dedit Deus homini ad manducandum, dum ei præceptum vitæ posuit ad observandum. Dum enim dixit : *Hoc observate, ne moriamini (Levit. VIII),* erat æquipollens quasi diceret : Hunc panem comedite, ut vivatis. Hunc suum panem oblitus est homo comedere, dum non fuit sollicitus præceptum Domini observare. Oblitus præceptum, tetigit vetitum; oblitus manducare panem, bibit venenum; unde percussus est cor ejus, et aruit sicut fenum. Hoc fenum Christus induit, in panem convertit, hominem percussus a serpente, et arefactum morte, refecit.

VERS. 6. — *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.* Vox gemitus hominis, erat vox diaboli, qui dixit : *Comedite, et eritis sicut dii (Gen. III).* Et quia hanc vocem audivit, gemitum doloris et mortis incidit. Os dicitur fortitudo virilis, caro infirmitas mulieris. *A voce gemitus os carni adhæsit,* dum persuasu diaboli vir mulieri consensit. De osse quippe Adæ facta est Eva, et caro reposita est pro ea. Hoc os carni adhæsit, dum de paradiso ejectus femina per concupiscentiam se commiscuit. Si enim in paradiso permansissent, sine concupiscentia et sine dolore et sorde filios procreassent. Sed quia vocem diaboli audierunt, per concupiscentiam be-

stiali more coeunt, in dolore et gemitu pariunt, natos, ut bestia catulos, lacte nutriunt, dolore et gemitu in terram moriendo redeunt.

Hæc etiam vox Christi est, *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.* Os Christi fuit deitas, quæ carni adhæsit, dum Verbum carnem induit propter vocem gemitus humani generis in miseria ad Deum clamantis. Os etiam carni adhæsit, cum Christus Ecclesiæ se conjunxit.

VERS. 7. — *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pelicanus est avis Ægyptia grandis ut ciconia, naturale macie semper confecta, cujus sunt duo genera. Unum semper in stagnis moratur, et piscibus vescitur, quod latine onocrotalus dicitur. Alterum semper in solitudine; et esca ejus sunt venenata animalia, id est, serpentes crocodili et lacertæ. Hæc avis fertur natos suos occidere et eos per triduum lugere; tertia die seipsam vulnerat et aspersione sui sanguinis pullos vivificat. Dicitur autem *pellicanus solitudinis,* ad differentiam illius qui moratur in stagnis. Huic avi Christus similis est factus, quia solus de virgine est natus; qui, quasi venenata animalia comedit, dum peccatores in corpus suum trajecit: quasi natos occisos aspersione sanguinis resuscitavit, dum homines in peccatis mortuos effusione proprii cruoris vivificavit.

Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Nycte dicitur nox, corax corvus; nycticorax dicitur nocticorvus: quem quidam bufonem, quidam noctuam nominant, qui tantum tenebras amat. Huic avi Christus similis factus est, scilicet passionibus ut peccator denigratus, amans tenebras, id est peccatores, non ut tenebræ remaneant, sed ut lux, id est justifiant. Domicilium est ubi destructa domo parietes tantum remanent: unde in Hebræo habetur in parietinis in quibus habitat nocticorvus. Domicilium erat populus Judæorum destructus interius a turba dæmonum. In hoc domicilio Christus sicut nycticorax est factus, quia in cordibus Judæorum ut peccator est reputatus. Nycticorax per noctem tantum volitat, et Christus per mortem peccatores tantum liberat. Vel, *factus sum sicut nycticorax in domicilio,* quando dormivi conturbatus in sepulcro.

VERS. 8. — *Inde: Vigilavi,* quia a morte surrexi; *et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Passer se ab aliis avibus separat, et in tecto domus, vel altis et firmis locis habitat. Domus est mundus, tectum est cælum. Christus factus est sicut passer solitarius in tecto, quia solus Deus homo habitat in cælo. In Hebræo est sicut *avis solitaria.* Christus fuit pellicanus solitudinis, solus natus de Virgine, solus vivens sine crimine; nycticorax in domicilio, mortuus in sepulcro; passer solitarius in tecto, solus Deus homo in cælo. Per tria genera avium designantur etiam tria genera hominum. Pellicanus solitudinis est populus credens de gentibus; gentilitas erat quasi solitudo, quia a nullo sancto inhabitata. Nycticorax est populus conversus de Judæis, qui erant domicilio dæmonum. Passer est populus qui de

Christianis ad contemplativam vitam conversus ad A tectum cœli mente convolat: in quo, a mundi actibus separatus, solitarius habitat.

VERS. 9. — Priusquam sanguinem, ut pelicanus pro filiis, effunderem, *tota die exprobrabant mihi inimici mei*, id est toto tempore vitæ meæ improperabant mihi Judæi, dicentes me fabri filium, dæmoniacum, amicum publicanorum. Vel, tota die passionis mihi inimici exprobrabant, dum colaphis et sputis tota die illudebant et in cruce insultabant. *Et qui prius laudabant me* dicentes: *Scimus quia verax es* (*Matth. xxii; Marc. xii*); *Adversum me jurabant* quando collecto concilio ad mortem me damnabant. Et hoc ideo

VERS. 10. — *Quia cinerem tanquam panem manducabam*, hoc est, peccatores sicut justos mihi incorporabam: *Et potum meum cum fletu miscebam*, id est: bonos cum his pro quibus flendum erat, miscebam, et peccatores sicut justos bibebam. Ideo exprobrantes dixerunt: *Hic peccatores recipit, et manducat cum illis* (*Luc. xxii*). Similitudo trahitur ab his locis, ubi forte vinum cum aqua temperatur. Per cinerem accipiuntur peccatores in cinere et cilicio pœnitentes: peccanti quippe homini dictum est: *Cinis es, et in pulverem ibis* (*Gen. iii*). Panis sunt justitiam esurientes, poculum vitam sitientes, fletus commissa deflentes. Cinerem Christus tanquam panem manducavit, dum pœnitentes esurientibus justitiam associavit. Potum cum fletu temperavit, dum peccata deflentes sitientibus vitam commiscuit. Aliter: Potus intus trahitur, fletus foras egreditur: poculum suum Christus in passione sua cum fletu miscuit, dum gentes quasi dulcem potum in se traxit, et Judæos quasi fletum foras egressit. Ad litteram etiam potum cum fletu temperavit, quando impij acetum felle mistum ei sitienti offerebant.

VERS. 11. — Hoc evenit a facie iræ et indignationis tuæ, id est a præsentiâ vindictæ tuæ et gravis pœnæ, quam passus sum causa Adæ. Passibilitas enim et mortalitas, quæ sunt pœnæ peccati, vocantur ira et indignatio Dei. Hæc ira Dei manet super illum qui non credit in Christum: per quem auferetur ira Dei, et immortalitas dabitur regni. De ira tua multas pœnas passus sum in lacu miseræ, *quia elevans allisisti me*, id est: per liberum arbitrium elevasti; per justitiæ judicium allisisti. Hæc iterum vox est humani generis in Christo. Deus quippe hominem ratione et intellectu super omnia animantia elevavit; sed quia in honore positus non intellexit, in miseriam eum allisit. Sicut enim nullum horum habet honorem, sic nullum habet hanc miseriam. Solus namque homo post multas hujus vitæ misérias truditur post mortem in ultrices pœnas. Ideo superiora etiam pœnitenti congruunt, cujus ossa sicut cremium aruerunt: quia propter reatum oblitus est comedere panem suum, et a voce gemitus os carni suæ adhæret. Scilicet ut propter jejunia et fletum pro carne ossa videantur, et ideo præ nimia macie similis factus est pellicano: et propter nigras et sor-

didas vestes, nigredinem peccatorum significantes, similis nocticorvo, propter solitariam vagationem similis passerii. Cui tota die inimici, id est impœnitentes, vel dæmones exprobrant quod cinerem tanquam panem manducat, et potum cum fletu misceat. Quia iram Dei et indignationem timet, qui eum elevavit, dum ad imaginem suam creavit; sed propter culpam allisit, dum eum omnibus pœnis submitit. Sequitur vox Christi: propter hunc, Pater mi, elevasti me in cruce, et allisisti me in morte.

VERS. 12. — *Dies mei sicut umbra declinaverunt*, id est facti sunt transitorii et instabiles ut umbra. Hæc vox propria Christi est de se et suis se sequentibus; superius fuit vox de se et suis posteris: Dies mei sicut fumus defecerunt, et percussus sum sicut fenum, et aruit cor meum. Dies similes sunt umbræ vel fumo, quia vixi brevi tempore: *et Ego, quem tu Deus vitæ assumpsisti, sicut fenum arui*, quia passionibus consumptus in morte propter hominem emarcui, quem ut fenum morte arescere dolui.

VERS. 13. — *Tu autem, Domine, in æternum permanes*, id est dies tui semper sunt permanentes, ad quos potens es nos deducere. *Et sic erit memoriale tuum in generationem et generationem*, hoc est, misericordia tua, qua memor es illorum, erit in hac vita et in alia, scilicet Sion et in gentibus; vel: Memoriale tuum erit in generatione Judæorum et in generatione gentium.

VERS. 14. — *Tu exurgens misereberis Sion*: quasi Deus jacuit, cum populus Sion idola coluit; tunc quasi surrexit, cum eis Filium suum verum Deum misit: tunc misertus est Sion, quando primitivam Ecclesiam de Judaico populo elegit, fidem et virtutes ei tribuit. In me exurges, et misereberis Sion; *quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus gratiæ, in quo ejus miserearis*. De hoc tempore scriptum est: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (*Galat. iv*), ad quid? ut Sion, id est eos qui sub lege erant, redimeret.

VERS. 15. — Sion ædificabitur habitabilis civitas; *quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus*, id est apostolis servis tuis ædificatoribus Sion placuerunt prophætæ, lapides vivi, in ea constructi, quos intellexerunt hanc ædificationem prædixisse. Per hos lapides promissa est prædicatio, de hac processit Evangelii instructio, per hujus præconium agnitus est Christus lapis angularis. *Et ideo terræ ejus miserebuntur*, scilicet ædificatores, qui de terra fecerunt cœlum. De ipsa terra venit unus paries, tot millia credentium et pretia rerum suarum ad pedes apostolorum ponentium. Sequitur alius paries veniens de gentibus.

VERS. 16. — *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, qui es lapis angularis, in te duos parietes e diverso venientes conjungens*. Gentes timebunt, id est venerabuntur nomen tuum, quod est Dominus. Vel: Verebuntur me Filium tuum qui sum nomen tuum. *Et omnes reges terræ timebunt gloriam tuam*, id est omnes principes venerabuntur te gloriosum et

sicut parietes in lapidem angularem convenient.

VERS. 17. — *Quia ædificavit Dominus Sion in virtutibus.* Eia, vivi lapides, cernite; in structuram, non in ruinam, ædificatur Sion; ædificatur arca, cavete diluvium. *Ædificata autem Sion videbitur in gloria sua* qui prius visus est in infirmitate sua. Alia transitio habet, *in majestate sua*, id est, in divinitatis potentia. Et ex qua causa hanc domum ædificavit?

VERS. 18. — *Quia respexit in orationem humilium:* patriarchæ et prophetæ et antiqui patres humiles Deum rogaverunt, ut domum in paradiso ædificatam et per diabolum destructam in mundo reædificaret, et collapsam civitatem in cœlo per ipsum repararet. *Respexit ergo Deus in orationem humilium*, dum in mundum Filium suum misit, qui in unam Ecclesiam compegit populum fidelium. *Et non sprexit precem eorum*, quia implevit desiderium ipsorum, promittens hominibus æqualitatem angelorum.

VERS. 19. — *Scribantur hæc in generatione altera;* scilicet beneficia, oratio, passio, remissio, ædificatio, exauditio habeantur in memoria in altera generatione; quæ deperdita facta est altera, hæc generatio in domum Dei ædificata semper præ oculis habeat ista. *Et populus qui creabitur laudabit Dominum*, hoc est, populus Christianus, in peccatis mortuus, in virtutibus novus creatus, de idololatria in alium ritum alteratus, de prædictis beneficiis laudabit Dominum.

VERS. 20. — *Quia prospexit de excelso sancto suo;* id est per me sanctum corpore, excelsum deitate, *prospexit miseriam hominum.* *Dominus de cœlo in terram aspexit*, id est per me cœlum in terrenos miserando aspexit.

VERS. 21. — *Ut audiret gemitus compeditorum*, id est ut gementes solveret a vinculis peccatorum; *ut solveret a peccatis filios interemptorum*, id est gentes imitatores occisorum, Adæ scilicet et Evæ, qui fuerunt interemptores totius humani generis. *Compediti gementes erant Judæi, filii interemptorum pagani.* In Hebræo scribitur *filios mortis*, ut solveret filios diaboli a peccatis.

VERS. 22. — *Ut annuntient in Sion nomen Domini*, id est in Ecclesia, *et laudem ejus tandem in cœlesti Jerusalem.*

VERS. 23. — *In conveniendo populos in unum, et reges*, id est ad hoc nomen Domini in Sion annuntiant, ut populi et reges in unum fidei conveniant, *ut serviant Domino*

VERS. 24. — *Respondit ei in via virtutis suæ*, hoc est, populorum et regum conventus in Sion respondet Domino Patri in via virtutis suæ, scilicet imitatione filii sui, qui est via virtutis suæ: qui verbum virtus Dei per Jesum Christum intravit ad homines et per hanc viam reduxit devios ad vitam. Aliter: Jerusalem vel laus ejus scilicet Ecclesia de toto orbe terrarum vocata respondit Christo in via virtutis suæ; quia sicut Christus, etiam ipsa in virtutibus ambulavit. Hujus vox hic sequitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*; hoc est: Ecclesia in via

A virtutis posita respondit, dicens: *Insinua mihi*, quando finiantur pauci dies isti, fiat consummatio sæculi, et veniant anni æterni. Et dicitur ei, *prædicabitur Evangelium in omnibus gentibus, et tunc veniet finis* (Matth. xxiv). Ad litteram etiam respondit Dominus Jerusalem in via virtutis, cum ad passionem accederet, et cum palmis populus eum susciperet; cum cantum populi in ea audiret, respondit eis et paucitatem dierum suorum enumeravit ei, dicens: *Veniet dies cum inimici tui circumdabunt te, et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem* (Luc. xix).

Hæc quæ sequuntur usque in finem psalmi sunt verba generationis alteræ et populi novi creati, a compedibus soluti, qui in Sion convenit, et laudem de æternitate canit.

VERS. 25. — *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, id est ne subtrahas me ab annis tuis, qui sum positus *in dimidio dierum meorum*. Duæ partes simul collatæ utraque est unum dimidium, licet una major, altera sit minor: sicuti, si unus dies conferretur centum annis, æterni anni sunt unum dimidium, dies hujus vitæ alterum sunt dimidium: in uno dimidio, id est in temporali est homo, in altero, id est in æterno est Deus. Ideo sequitur, *in generationem et generationem anni tui*, hoc est de præsentis usque in futuram. Aliter: De meo dimidio temporali, id est de paucitate dierum meorum tendentem in tuum dimidium ne revoces me, deserendo relabentem in errorem, sed trahere juvando nitentem in æternitatem. Aliter: Peracta dimidia via mea ne revoces me de mundo inemendatum et imperfectum; sed permittite me totum tempus vivere quod constituisti: sicut Ezechie fecisti; ut de præterito emendatus, et in bonis actibus perfectus, occurram in virum perfectum in annos tuos, qui sunt æterni.

VERS. 26. — *Initio tu, Domine, terram fundasti et opera manuum tuarum sunt cœli*: hoc tractum est de nova creatura mundi, ubi scriptum est: *In principio fecit Deus cœlum et terram* (Gen. 1). Principium est Christus in quo cœlum et terram et omnia fecit Deus; ut scribitur: *Omnia per ipsum facta sunt* (Joan. 1). Et sicut ibi fuit principium mundi, ita et hic initium fuit novæ creaturæ, id est Ecclesiæ. In hoc *initio tu*, Deus Pater, *terram fundasti*, quando Ecclesiam in Christo locasti. *Et opera manuum tuarum sunt cœli*, id est apostoli per operationem Spiritus sancti formati.

VERS. 27. — *Ipsi peribunt*; quia secundum corpus morientur; visibiles etiam cœli peribunt, quia *cœlum et terra transibunt* (Matth. xxiv; Marc. xiii; Luc. xxi). *Tu autem permanes semper in uno statu.* Cum hic dicatur: *Cœli peribunt*, quæritur quomodo illa Scriptura dicat: *Terra in æternum stat?* (Eccl. 1.) Et iterum: *Omnis creatura Dei manet in æternum?* Sciendum quod forma rerum peribit, ipsa substantia in æternum manebit. *Et omnes sicut vestimentum veterascent*: cœli sunt quasi vestimen-

tum mundi, qui senescunt, et vetustate deficiunt in hac forma qua nunc sunt.

VERS. 28. — *Ei sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur.* Cœlum est terræ opertorium, quod revolvitur ut tabernaculum, peracto autem iudicio cœli in aliam formam mutabuntur, quia Dominus tunc novam cœlum et novam terram faciet, et luna gloriam solis, et sol lumen septem dierum habebit. Sanctorum corpora sunt animæ vestimenta: omnes ergo sancti sicut vestimentum veterascent, id est corpora omnium deficient prius senectute, tandem resolutione, comparatione similes vestimento quod eo usque atteritur, donec ad nihilum redigatur. Corpora quoque sunt animæ opertorium, in quibus opertæ non videntur. Postea *mutabis eos* ab ista resolutione *sicut opertorium*, utpote quod prius animæ fuerunt, corpora in gloriam solis, animas in æqualitatem angelorum; cœli, id est sancti ita mutabuntur.

Tu autem idem ipse es qui fuisti, quando mundum ex nihilo fecisti, et non senuisti, et es primus ante omnia, et novissimus post omnia, quia semper novus. *Et anni tui non deficient*, id est æternitas tua semper permanet, immutabilis es, et invariabilis, quia æternus; et quos fecisti de terra cœlos, hos facies æternos.

VERS. 29. — *Filii servorum tuorum habitabunt*, id est Christiani apostolorum filii, quos per Evangelium genuerunt, habebunt illos tuos annos non deficientes, habitantes in regno perpetuo, ubi gaudium est æternum, et nunquam finienda securitas. *Et semen eorum in sæculum dirigetur*, id est alii Christiani, ex iis geniti, in æternitatem dirigentur. Aliter: *Anni tui æterni sunt* et in illis annis *filii servorum tuorum habitabunt*, id est servi tui per filios, id est per bona opera illos annos habebunt, *et semen eorum in sæculum dirigetur*, id est fletus quos præmittent, in gaudio metent.

En quid Filius Dei orando profecit, dum humanum genus ad æternitatem perduxit!

PROLOGUS IN PSALMUM CL.

Materia hujus psalmi novissimi sunt nuptiæ Agni. Postquam enim rex iudicium cum populo suo habuerit, sponsam suam de Babylonia ad se venientem cum omni frequentia angelorum et sanctorum in novam Jerusalem introducet: in quo comitatu tubæ personant, in nuptiis organa concrepant. De hoc hic psalmus tractat. Intentio est, nos incitare ad illud festum properare. Verba respiciunt ad supradictos prophetas, qui ad festivitatem in reedificato templo Jerusalem celebrandam, populum de captivitate reversum monuerunt. Quod et monet nos de captivitate diaboli et vitiorum reversos renovata vita Deum laudare, ut possimus soluta ultima captivitate illud festum in nova Jerusalem cum sanctis celebrare. Titulus est, Alleluia, id est laudate Dominum, qui et venistis ad Sponsi convivium. Hic psalmus est centesimus quinquagesimus, per centum perfectio, per quinquaginta jubilæi exultatio exprimitur. Designat hic numerus,

A quod perfecti in sanctitate erunt in æterna jubilatione. Psalmus hic est uniformis, quia unanimitas linguarum et laudis semper erit in sanctis. Vox est Spiritus sancti.

Expositio psalmi CL.

VERS. 1. — *O vos electi, qui accensis lampadibus sponso et sponsæ occurristis, laudate Dominum in sanctis ejus:* hoc est, laudate eum in illa consideratione qua vos sanctificavit, et sanctis angelis cœquavit. *Laudate eum in firmamento virtutis ejus:* firmamentum virtutis est confirmatio sanctorum post resurrectionem; quando sancti ita in virtute firmantur, quod ulterius peccare nolunt, sicut angeli firmati cadere noluerunt. Inde *laudate Dominum*, quod ab eo ita in virtute firmati jam estis, quod sicut angeli amplius peccare non cupitis.

VERS. 2. — *Laudate eum in virtutibus ejus*, hoc est, laudate eum pro diversis virtutibus vobis ab eo collatis, pro quibus jam ad cœlestia venistis. Alia translatio habet: *Laudate eum in potentatibus ejus*, hoc est: laudate eum pro hoc quod vos fecit potentatus, cum virtutibus et potestatibus angelicis, omnibus inimicis sub pedibus vestris positis. *Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus*, id est laudate eum respectu multitudinis magnitudinis ejus, qua vos in cœlestibus magnificavit, et qua multa millia millium pro multis opibus gloria et honore coronavit.

Laudate eum in sono tubæ: per tubam victoria accipitur, quia finito bello et fugatis hostibus solent victores tuba canere. Laudate ergo eum pro victoria qua diabolum vicistis, et subactis hostibus animæ et corporis victores supernam arcem intravistis. Sonus tubæ est etiam excellentissima charitas laudis, quam personabunt cum angelis. Per tubam quoque accipitur prædicatio. Unde in Apocalypsi dicuntur angeli septem tuba cecinisse (Apoc. viii); quod significat sanctos omni tempore in mundo prædicasse. Vel per tubam innuitur regalis susceptio, unde legitur quod angeli tuba canant, dum adventum æterni Regis annuntiant. *Laudate Dominum* qui fuistis, *in sono tubæ*, hoc est in prædicatione; quia Dominum in mundo prædicastis, et adventum summi Regis prænuntiastis. *Laudate eum in psalterio et cithara.* Psalterium quod de superioribus sonat, animam; cithara, quod de inferioribus sonat, signat corpus; laudate Dominum inde, quod vos in anima et corpore glorificavit. Per psalterium etiam contemplativa vita, per citharam exprimitur activa.

Laudate Dominum, quod in contemplativa et activa vita vixistis, pro quibus æterna præmia recepistis. Vel per psalterium cœlestia, per citharam intelliguntur terrestria: hoc est in consideratione superioris et inferioris creaturæ laudate Deum.

VERS. 4. — *Laudate eum in tympano et choro.* Tympanum fit ex corio exsiccato et firmato, quod significat carnem immutatam, ab omni corruptione firmatam. Inde laudate Deum, quod carnem vestram, prius fragilem, tanta firmitate immutavit,

quod ultra nulli corruptioni subjacebit. Chorus est concors concentus canentium, et intelligitur societas angelorum et hominum concordi jubilo Deum laudantium: inde laudate Dominum, quoniam hunc chororum intrastis, et his cantoribus associati estis. *Laudate eum in chordis et organo.* Chordæ sunt intestina animalium exsiccata et attenuata, dulciter resonantia; et designant internas cogitationes justorum, vigiliis et jejuniis exsiccatas, et sancta meditatione attenuatas, dulcissimum melos puræ conscientiae resonantes. Organum quod habet diversas fistulas concordi modulatione consonantes, significat diversos sanctorum actus concordi dilectione non dissonantes. *Laudate Dominum in chordis*, id est pro sanctis cogitationibus quæ, ut chordæ, dulciter resonant. *Laudate Dominum in organo*, id est pro bonis actibus quæ, ut organa suaviter concrepant.

VERS. 5. — *Laudate eum in cymbalis benesonantibus.* Cymbala splendent et sonant postquam in igne fusa fuerint. Quæ significant corpora sanctorum, quæ, postquam ignem tribulationis transierunt, uti sol fulgebunt, et æternam Dei laudem sonabunt. In his cymbalis, id est, in his glorificatis corporibus sanctorum laudate Dominum, *et in cymbalis jubilationis*, id est in animabus justificatis. Jubilatio enim est ineffabilis laus Dei, qua non nisi anima proferatur. Et quid plus dicam?

VERS. 6. — *Omnis spiritus laudet Dominum.* Hoc est: Omnes angeli qui estis spiritus, et omnes homines spirituales facti, laudate Dominum; quoniam vobis fecit tale convivium. Vel: *Omnis spiritus sit vobis materia laudandi Deum*: spiritus angelorum, quos charitate firmavit; spiritus hominum, quos in gloria angelis cœquavit; spiritus dæmonum quos sanctis subjugavit; spiritus malorum, quos pœnis juste mancipavit. Hoc quoque tempore spiritus animantium sit materia laudandi Dominum, quibus tot diversa corpora, volucrum, piscium ac bestiarum vivificavit.

Notandum quod musica sit tribus modis, voce, flatu, pulsu. Voce per fauces et arterias canentis hominis; flatu per tibias; pulsu per citharas. Quæ tria genera in istis nuptiis resonant; vox in choro, flatus in tuba, pulsus in cithara: quæ mentem, spiritum, corpus significant, quæ Trinitatem semper laudibus concelebrant.

Porro per diversa musicæ instrumenta expressi sunt diversi ordines laudantium Deum in Ecclesia. *Sancti*, sunt sacerdotes castè viventes, qui corpus et sanguinem Christi sacrificant. *Virtus Dei* sunt per quos virtutes operatur, ut Martinus, Benedictus. *Potentatus* ejus sunt, per quos dæmones et vitia premit, ut prælati. *Multitudo* ejus sunt fideles, ut subditi. *Tubæ* sunt prædicatores; *psalterium* spiritualia operantes, ut monachi; *cithara* se castigantes, ut eremitæ et inclusi. *Tympanum* in vitiis mortificati, ut martyres; *chorus* in communi vita concorditer viventes, ut regulares canonici. *Chordæ* jejuniis macerati, ut pœnitentes; *organum* prædicatione et

A operatione consonantes, ut confessores. *Cymbala* de misericordia et dilectione persultantes, ut cæteri fideles. His musicis vasis laudat omnis spiritus, id est omnis spiritualis, Dominum: hujusmodi instrumenta resonabunt in nuptiis Agni æternum Alleluia. Ideo istos tres psalmos ad laudes quotidie frequentamus, quatenus in nova Jerusalem laudes cum angelis cantare valeamus.

Epilogus psalterii.

Ut cunctis legentibus consulamus, summam totius operis brevi epilogo concludamus. Deus est Pater Christi, corpus Christi est Ecclesia; nutritor Ecclesie Spiritus sanctus, cujus nutrimentum est sacra Scriptura, per quam in suis membris crescit in virum perfectum, donec occurrat in sponsi sui thalamum. Porro psalterium est quasi cellarium, de quo diversa fercula et multimoda pocula proferuntur ad sponsæ convivium.

In prima itaque decade, infantia Ecclesie quasi lacte nutritur, dum a via peccatorum prohibetur, et in lege Domini meditari edocetur: pro qua obedientia ei beatitudo per Adam amissa, per Christum restitui promittitur. Qui beatus Vir a Patre rex institutus, nostri causa in morte dormivit et exsurrexit, filios hominum ab infernis extractos in pace in idipsum constituit, in qua in æternum exsultabunt, qui in gemitu laborarunt. Quique in altum regressus Judex gloria et honore coronatus regnabit in æternum in templo sancto suo.

In secunda decade, eloquia Domini in igne Spiritus sancti examinata, pueritiam Ecclesie ad veritatem informant, quæ oculos cordis ejus illuminat; ut sciat Dominum esse in justa generatione; et in tabernaculo ejus ingredientes sine macula, adimpleri cum vultu Domini lætitia, et bonis satiari, cum apparuerit gloria ejus; et ut Dominum diligat, qui inclinavit cœlos et descendit, a delicto maximo emundans adjutor et redemptor miseris exstitit. Cujus sacrificii Dominus memor fuit, quando coronam de lapide pretioso super caput ejus posuit.

In tertia decade, Christi exemplo adolescentia Ecclesie instruitur patientia quia factus est opprobrium hominum, cujus regnum dominabitur gentium. Qui in loco pascuæ, ubi nihil deerit, illum collocabit, qui innocens manibus et mundo corde fuerit. Et anima ejus in bonis demorabitur, qui lavare inter innocentes manus non dedignabitur. Hic bona Domini in terra viventium videbit, cum caro ejus in resurrectione reflorebit: quando Dominus populo suo in pace benedicet, cum planctum in gaudium convertet in magna multitudine dulcedinis suæ, quam perfecit timentibus se.

In quarta decade, juvenus Ecclesie in chamo et freno ad pœnitentiam constringitur, ut anima ejus a morte eruat; quia mors peccatorum pessima; quos Angelus Domini persequens coaretabit in tartara. Et qui operantur iniquitatem, a Deo expulsi sunt, et injusti disperibunt. Afflictos autem et humiliatos eruet ab omnibus iniquitatibus, et immittet

Dominus in os ejus canticum novum, in die mala liberans eum, et beatum faciet in terra viventium.

In quinta decade, juvenus Ecclesie flagellis erudita, et constantia contra adversa superata, ad Deum fontem vite desiderat, qui ejus juventutem lætificat. Propter quem tota die mortificatur, uti ovis occisionis: quatenus in lætitia et exultatione adducatur in templum regis, ubi vacet et videat Deum. Quo principes populorum congregati sunt in civitate Domini virtutum. Quando justi in matutino, malorum dominabuntur: cum ipsis salutare Dei ostendatur; quando muri Jerusalem in angelis lapsi per homines reedificentur.

In sexta decade, virilis ætas Ecclesie jam solido pane cibatur, dum ad pugnam contra vitia fortitudine informatur. Unde mox fervens ad bona studia fit ut oliva fructifera, et fit intelligens aut requirens Deum, qui eam contra mala adjuvat. Cui voluntarie sacrificat, pennas sumens ut columba ad requiem volat, ut Deo in lumine viventium placeat, qui animam suam de medio catulorum leonum eripiet, quando molas leonum Dominus confringet. Et ideo fortitudinem Dei mane cantabit, cum eam de tribulatione in civitatem munitam deducens, hæreditatem timentibus nomen suum dabit.

In septima decade, virilis ætas solido cibo refecta, ad contemptum mundi admonetur; unde filii ejus rapinas nolunt concupiscere, nec divitiis affluentibus cor apponere, sed Deum volunt in vita sua benedicere. Annuntiant opera Dei, in bonis domus ejus cupiunt repleti; transeunt per ignem et aquam in refrigerium. Petunt ut Dominus illuminet super eos vultum suum, quatenus cum justis epulentur in conspectu Dei: cum fiet mirabilis in sanctis suis, quando salvam faciet Sion, in qua habitant qui nomen ejus diligunt. Cum exultent et lætentur in Deo omnes qui quærunt et diligunt eum: quando os eorum replebitur laude, ut hymnum dicant Deo tota æternitate.

In octava decade, matura ætas Ecclesie potentie inebriatur, ut serviat Filio Regis, qui facit mirabilia magna solus; cui soli bonum est adhærere. Qui operatus est salutem in medio terræ. Qui, cornua peccatorum; confringens, exaltabit cornua justorum in pace: in qua factus est locus ejus. Qui populum suum in manu Moysis et Aaron deduxit: quos pane angelorum pavit. Qui ultus est sanguinem suorum, reddens septuplum vicinis eorum. Qui vineam de electis suis plantavit, quos ex adipe frumenti cibavit, et de petra melle saturavit. etc.

In nona decade, eadem matura ætas Ecclesie potulo sapientie lætificatur, cum homines dii et filii excelsi a Deo vocantur, a quibus ipse solus Altissimus in omni terra prædicatur, ad quem perveniendum beati ascensiones in corde suo disponunt de valle lacrymarum, ut inhabitet gloria in terra eorum, quorum animas de inferno inferiori eruit, in civitate gloriosa, in qua est habitatio omnium læta-

tium, constituit; in qua ille homo, qui fuit inter mortuos liber vulneratus dormiens in sepulcro, positus in lacu inferiori, et magnus et terribilis super omnes, qui in circuitu ejus sunt, ubi repleti mane misericordia Dei exultabunt et delectabuntur omnibus diebus, quos de tribulatione eripuit, glorificavit, longitudine dierum replevit, salutare suum facie ad faciem ostendit.

In decima decade, senior ætas Ecclesie inebriata doctrinam aliis eructat, quæ in senecta uberi, ut palma floret in virtutibus, ut cedrus Libani multiplicatur in operibus, quæ est sedes Dei parata contra mare et flumina, scientia erudita, et de lege Dei docta. Ideo populum pascuæ ejus et oves manus ejus invitat, ut in psalmis ei jubilent, canticum novum ei cantent, quia de manu peccatoris eos liberavit, justitiam suam gentibus revelavit, quia est magnus super omnes populos, qui servientes sibi in lætitia ducet in exultationem et in judicio disperdet de civitate sua omnes operantes iniquitatem.

In undecima decade, eadem ætas Ecclesie ad orationem instigatur, ut semen ejus in sæculum dirigatur, ut juvenus ejus sicut aquila renovetur, et per emissum Spiritum Dei recreetur, faciem Domini semper quærat, judicium et justitiam in omni tempore faciat, misericordias Domini intelligat, paratum cor ad præcepta ejus habeat, et laudare eum in medio multorum; qui est principium a Patre genitus, in splendoribus sanctorum missus, redemptio populorum per Novam Testamentum.

In duodecima decade, senectus Ecclesie timore sanctorum eruditur, quem gloriæ et divitiæ in memoria æterna sequuntur, quam olim sterilem Dominus fecit habitare in domo ejus matrem filiorum lætantem, cujus filios benedixit pusillos cum majoribus, quæ placebit Domino in regione vivorum, cui sacrificabit hostiam laudis in medio Jerusalem, in qua omnes gentes et omnes populi laudant Deum; qui per portas justitiæ ingressi ambulant immaculati in via legis Domini, ut de incolatu mundi et habitantibus Cedar perveniant ad montes, ubi auxilio Dei ab omni malo custodiantur.

In tertia decima decade, eadem Ecclesie ætas de strepitu sæculi ascendere per gradus virtutum ad pacem Jerusalem docetur, quæ per tribus et per sedes ut civitas ædificatur, in qua servi et ancillæ oculos ad Dominum habitantem in cœlis levant, ut ejus adjutorio aquam intolerabilem pertranseant, venientes ad eos qui habitant in Jerusalem, ubi est pax super Israel, repleti gaudio et exultatione, ubi post mortis somnum datur hæreditas Domini electis filiis merces fructus ventris Mariæ; ubi bona Jerusalem videbunt omnibus diebus vite æternæ, et benedictio Domini super eos erit, quos ex omnibus iniquitatibus redemit, quibus retributio ipse anima ipse Deus erit.

In quarta decima decade, decrepita ætas Ecclesie ad mansuetudinem permulcetur, quam sibi elegit in habitationem et requiem, in qua fratres in unum

habitantes, Deum in noctibus benedicunt, qui habitant in Jerusalem, cujus misericordia in æternum, cui reversi de Babylone cantant hymnum de canticis Sion in conspectu angelorum, dies firmati in via æterna, ubi recti habitabunt cum vultu Dei, sacrificium vespertinum facti.

In quinta decima decade, eadem ætas Ecclesiæ ad perseverantiam confessionis persuadetur, quam justii exspectant, donec eis Dominus retribuatur, cum animam de tribulatione educet, quæ post bellum canticum novum ei canet, quem laudabilem nimis sancti benedicent, cum iudicium injuriam patientibus faciet, cum Jerusalem ædificans consummabit, cujus filios benedicens adipe frumenti satiabit; in qua nova Jerusalem erit hymnus omnibus sanctis, cum lætabuntur in cubilibus suis, cum peracto iudicio Rex sponsus reginam sponsam in novam Jerusalem introducet, et angeli tubis ut regi persona-

hant, omnes sancti organis et cymbalis ut Sponsus in æternum jubilabunt. Quia portum diu optatum prospero cursu attingimus, tempus est ut deposito velo gubernatori nostro omnium honorum largitori gratias agamus.

Explicit.

Finito Psalterio idem Honorius exposuit etiam Cantica, quæ in laudibus singulis diebus dicuntur, uti et Cantica: Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, Orationem Dominicam, et Symbolum apostolorum. Quod universum opus his demum verbis concludit: Opus quod de Psalterio vel Canticis instituimus, auxilio Dei ad unguem perduximus, rogo autem omnes filios Ecclesiæ qui hoc opus lecturi sunt, ut mecum Christo pro hoc labore gratias agant; et pro meis excessibus preces pio Indultori fuadant. Et noverint in hoc opere nihil esse meum præter solum laborem, sententias autem esse sanctorum.

QUÆSTIONES ET AD EASDEM RESPONSIONES

IN DUOS SALOMONIS LIBROS

PROVERBIA ET ECCLESIASTEN.

(*Bibliotheca Vet. Patr. edit. Lugdun., XX, 4140.*)

PRÆFATIO.

Quot nominibus vocatus est Salomon? Tribus, sicut sacræ Scripturæ manifestissime docent, id est Salomon, Idida, et Ecclesiastes. Quare his tribus nominibus nominatus est? Salomon, id est *pacificus*, dictus est ab eo quod in regno ejus pax fuit. Idida vocatus est, id est *dilectus Domini*, quia dilexit eum Dominus. Ecclesiastes qua lingua dicitur? Græca, nam Hebraice celeth [coheleth, sive coeleth] dicitur. Celeth autem et Ecclesiastes quid sonat in Latino sermone? Ille quippe Ecclesiastes dicitur, qui cœtum Ecclesiæ congregat. Unde recte in Latino sermone Ecclesiastes dicitur *concionator*, quia concionatur, id est loquitur ad populum, et sermo ejus non ad unum specialiter, sed generaliter dirigitur ad omnes. Concionator ergo recte in sancta Ecclesia dici potest prædicator. Quot libros edidit Salomon? Tres tantum, juxta numerum vocabulorum suorum, hoc est Proverbia, Ecclesiasten, Cantica canticorum.

Quid ait Salomon in Proverbiis? aut quid docet in Ecclesiaste, vel in Cantico canticorum? In Proverbiis docet parvulum, et per varias sententias instruit, quasi filium. In Ecclesiaste vero jam perfectæ ætatis virum imbuat, ut intelligat quia in hujus mundi rebus nihil sit perpetuum, nihil gloriosum aut magnum, sed omnia brevia, et caduca et vana sint quæ cernimus. In Cantico canticorum, jam virum consummatum, atque in omnibus et variis exornatum virtutibus sponsi Domini nostri Jesu jungit amplexibus. Specialiter autem quem significat iste Salomon, Idida, et Ecclesiastes? Dominum nostrum Jesum Christum, qui est noster Salomon, id est pacificans omnia per sanguinem suum, *fecit utraque unum* (Ephes. II, 14): hoc est de duobus populis unam construxit Ecclesiam. Unde Apostolus: *Christus, inquit, pax nostra, qui fecit utraque unum* (ibid.). Ipse est Idida, hoc est dilectus Patris Filius, de quo ipse Pater ad discipulos suos ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. XVII, 5). Ipse est nimirum et Ecclesiastes, id est concionator noster, qui congregavit cœtum, id est Ecclesiam sanctam de universo orbe terra-